

વર્ષ : ૪૫ ❖ અંક : ૭
જુલાઈ ૨૦૨૧

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 10/- Each

દિવ્યધ્વનિ

- આત્મજ્ઞાન
- અપૂર્વવાણી
- નિર્મોહી
- વિશ્વમૈત્રી
- સમદર્શિતા
- પરમશ્રુત
- નિઃસ્વાર્થ
- પ્રજ્ઞાવંત
- વિચરે ઉદયપ્રયોગ
- નિર્ગ્રંથ
- નિઃસ્પૃહ
- સાહજિક

હરિસેવા સોલહ વરસ, ગુરુસેવા પલ ચાર;
તો ભી નહી બરાબરી, વેદન કિયો વિચાર.

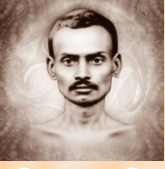
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શુભ - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

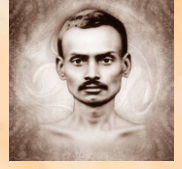
કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯, ૨૩૨૭૬૪૮૩-૮૪

E-mail : mail@shrimadkoba.org, Web.: www.shrimadkoba.org

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી એટલે

- વિલક્ષણ વિભૂતિઓમાંના એક મહાન યુગપુરુષ.
- દિવ્ય યુગાવતાર, સમર્થ જ્યોતિર્ધર, મૂર્તિમાન અધ્યાત્મ, સહજ સ્વરૂપનિષ્ઠ, તીવ્ર પ્રજ્ઞાવંત, અલૌકિક સંતપુરુષ.
- અખંડ અને પ્રચંડ અધ્યાત્મ સાધનાની મૂર્તિ.
- જ્ઞાન, ભક્તિ અને વૈરાગ્યનો સુભગ સમન્વય.
- નિષ્કારણ કરુણાનો ઉછળતો ઉદધિ.
- પરમકલ્યાણમય પરમાર્થપથના પ્રવર્તક, પ્રયોજક અને પથદર્શક.
- આત્મશુદ્ધિની વિશાળ ક્ષિતિજેને સર કરીને, સ્વ-પર કલ્યાણની ગગનસ્પર્શી ઊંચાઇને આંબી હોય, એવી વિલક્ષણ વિભૂતિ.
- અતિ અલ્પ આયુષ્યકાળમાં અત્યંત આશ્ચર્યમુગ્ધ કરે એવી આધ્યાત્મિક વિકાસની ઉચ્ચ શ્રેણીને પ્રાપ્ત કરનાર સાતિશય શ્રુત રત્નાકર અને જાજ્વલ્યમાન જ્ઞાનભાસ્કર.
- અનાદિકાળથી આત્મભ્રાંતિવશ રખડતા અને અપરંપાર દુઃખ પામતા જીવોને નિજસ્વરૂપનું ભાન કરાવનાર.
- અપ્રતિમ તત્ત્વશિરોમણિ, અપૂર્વ ભાવદશામાં વિચરનાર.
- વીતરાગમાર્ગના પ્રશંસક અને પ્રભાવક.
- પોતાના ગદ્ય તેમજ પદ્ય દ્વારા તત્ત્વલક્ષી અને સાધનાપ્રધાન સાહિત્યની અમૂલ્ય ભેટ સાધક-સમાજને આપનાર સારસ્વત પુત્ર.
- વયનામૃતનો વિપુલ વારસો મુમુક્ષુઓને માટે મૂકી જનાર.
- ઉચ્ચ પ્રકારની નૈસર્ગિક કવિત્વશક્તિ, લેખનશક્તિ તથા અભિવ્યક્તિનું સામર્થ્ય ધરાવનાર.
- નાની વયમાં જુદા જુદા શીર્ષક હેઠળ ૧૧૧૬ જેટલા નીતિવચનો લખનાર.
- સંસારમાં રહેવા છતાં જેમના મનમાં સંસાર નહોતો એવા અલિપ્ત પુરુષ.
- આત્માની જ્ઞાનશક્તિ સાથે જીવંત સંપર્ક સાધી લોટાને પારસમણિ જેવું બનાવનાર.
- ‘બહુરત્ના વસુંધરા’ એ ઉક્તિને સાર્થક કરતી ઘન્યભૂમિ સૌરાષ્ટ્રમાં-વવાણિયા બંદરમાં જેમનો પ્રાદુર્ભાવ થયો તેવા આજન્મ યોગી.
- આત્માર્થીઓને મંત્રપ્રયોના માધ્યમથી રત્નપ્રયોની પ્રાપ્તિનો માર્ગ ચીંધનાર.
- પોતાના માટે ‘હું’ નહીં પણ જેનો અહંકાર અથવા મમત્વપણું ગળી ગયા છે તેવો ‘અમ’ શબ્દ વાપરનાર એવા પરમજ્ઞાની.
- ભારતની સંસ્કૃતિ, લેખન, કવન, સાધના અને જીવનશૈલી પર એક વિશિષ્ટ પ્રભાવ પાડનાર આ કાળના વિશિષ્ટ પુરુષ-પરમપુરુષ.
- સત્સંગને સાચા સુખની ગંગોત્રી કહીને તેને આધ્યાત્મિક વિકાસમાં આવશ્યક અંગરૂપ જણાવી માનભર્યું સ્થાન આપનાર સુસંત.

:- પ્રેરક :-

શ્રદ્ધેયશ્રી આત્માનંદજી
ૐ

:- તંત્રી - સંપાદક :-

શ્રી મિતેશ એ. શાહ
ફોન : (૦૭૯) ૨૭૫૦૩૬૫૬

:- સ્વત્વાધિકારી :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંચાલિત)

ૐ

:- મુદ્રક-પ્રકાશક :-

ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર, કોબા
ૐ

:- પ્રકાશન સ્થળ :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯
૨૩૨૭૬૪૮૩/૮૪
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨
ૐ

:- લવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂ. ૪૦૦
આજીવન રૂ. ૨૦૦૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 4000
\$-80, £-60
આજીવન : Rs. 15000
\$-300, £-220

દિવ્યધ્વનિ

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ ..... શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
- (૨) શ્રી સદ્ગુરુના લક્ષણો..... પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી.... ૬
- (૩) શ્રી અમિતગતિ સામાયિક ..... પૂજ્ય બહેનશ્રી..... ૮
- (૪) સમ્યક્ તપ ..... બા.બ્ર. શ્રી સુરેશજી... ૧૧
- (૫) અંતર્મુખતાનો ઉઘાડ ..પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ..૧૩
- (૬) શ્રી સમાધિતંત્ર અમૃતરસપાન...પ્રા.ચંદાબહેન પંચાલી..૧૫
- (૭) શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીશી ..... શ્રી અશોકભાઈ શાહ... ૧૮
- (૮) શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર... શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર... ૨૧
- (૯) વૃત્તિક્ષયની પ્રક્રિયા .... શ્રી રમેશભાઈ ખંધાર ૨૪
- (૧૦) સદ્ગુણોના નિધિ... શ્રી અનુપમભાઈ શાહ ૨૮
- (૧૧) આર્ય સંસ્કૃતિની ધરોહર સમા. શ્રી પારુલબેન ગાંધી.. ૨૯
- (૧૨) સદ્ગુરુ પ્રતિ કૃતજ્ઞતા .... શ્રી ભાનુબેન શાહ..... ૩૪
- (૧૩) ગુરુનું ચરણપૂજન..... શ્રી પૂર્ણિમાબેન શાહ ૩૬
- (૧૪) બાળવિભાગ..... શ્રી મિતેશભાઈ શાહ..... ૩૭
- (૧૫) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૯

વર્ષ : ૪૫

જુલાઈ ૨૦૨૧

અંક-૭

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯/૪૮૩/૮૪
mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

બેંકમાં સીધું દાન ભરવા માટેની વિગત

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra

Name of Bank : Kotak Mahindra Bank

Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.

A/c. No. : 08390020000044 • **IFS Code :** KKBK0000839

BANK DETAILS FOR FOREIGN DONORS

IN FAVOUR OF : SHREE SATSHRUT SEVA SADHANA KENDRA

NAME of BANK : STATE BANK OF INDIA

BRANCH : NEW DELHI, MAIN BRANCH 11, PARLIAMENT STREET-110001

A/C NO. : 40102524216

IFSC CODE : SBIN0000691

SWIFT CODE : SBININBB104

INCOME TAX EXEMPTION UNDER SECTION (80G) 5 OF THE INCOME TAX ACT, 1961. VIDE NO. CIT / GNR / 80G / GNR89 / 2008-2009

INCOME TAX REGISTRATION U/S. 12AA. 041910192

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪

ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

દરરોજ પ્રાતઃકાલની ભક્તિ પછી આપની સમક્ષ આ પ્રાર્થના મને બોલવી ગમે છે, તે હું આપને કહું છું-

શ્રી રાજચંદ્ર કૃપાળુ ભજમન,
ભક્તજન સુશિવ કરં,
મૈં શરણ આયો આપકી,
ભય ભવભ્રમણ દૂર કરં;
મૂઢમતિ મૈ ક્યા કહું ટાળી,
તિમિર દુઃખ જ્યોતિ કરં,
ગુરુરાજ કરુણાસિંધુ,
દીન પર એક બાર કૃપા કરં.

પરંતુ હે પ્રભુ ! આજે આ બોલ્યા પછી મને વિચાર આવ્યો કે હું તો મૂઢ છું અને આપ જેવા મહાજ્ઞાનીના કૃપાપાત્ર બનવાની મારામાં પાત્રતા પણ ક્યાં છે ? આપે તો કહ્યું છે કે, “વિશાળબુદ્ધિ, મધ્યસ્થતા, સરળતા અને જિતેન્દ્રિયપણું આટલા ગુણો જે આત્મામાં હોય, તે તત્ત્વ પામવાનું ઉત્તમ પાત્ર છે.” અને મને તો મારામાં આવા કોઈ ગુણ દષ્ટિગોચર થતા જ નથી. હવે શું કરવું ? હે પ્રભુ ! મારું શું થશે ?

આવા વિચારો આવતા હતા ત્યાં જ આપનું એક અમૃતવચન યાદ આવ્યું કે, “એક સત્પુરુષને રાજી કરવામાં, તેની સર્વ ઈચ્છાને પ્રશંસવામાં આખી જિંદગી ગઈ, તો વધારેમાં વધારે પંદર ભવે અવશ્ય મોકલે જઈશ.” મને તો આ સરળ અને સચોટ ઉપાય બહુ જ ગમી ગયો! આપના આ શબ્દો મારા અંતરમાં કોતરાઈ ગયા અને મેં તો એ પ્રમાણે જ જિંદગી જીવવાનું નક્કી કરી લીધું છે. અનંતકાળના પરિભ્રમણમાં પંદર ભવ તો શું વિસાતમાં છે ! માત્ર મારા નિશ્ચયને પૂર્ણ કરી શકું એવી શક્તિ અને એવા આશીર્વાદ આપ કરુણાસાગર પાસે માંગું છું અને તે પૂર્ણ થશે જ એવી મને દૃઢ શ્રદ્ધા પણ છે, કારણ કે, “રાજને ભજતાં હજી કોઈની લાજ જતી નથી જાણી રે, કૃપાળુદેવના પરમભક્તો, વઢે એમ નિશ્ચળ વાણી રે.”

॥ ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક-૪૬૬

પેટલાદ, ભાદરવા સુદ ૬, ૧૯૪૯

૧. જેની પાસેથી ધર્મ માગવો, તે પામ્યાની પૂર્ણ ચોક્કસી કરવી એ વાક્યને સ્થિર ચિત્તથી વિચારવું.

૨. જેની પાસેથી ધર્મ માગવો તેવા પૂર્ણજ્ઞાનીનું ઓળખાણ જીવને થયું હોય ત્યારે તેવા જ્ઞાનીઓનો સત્સંગ કરવો અને સત્સંગ થાય તે પૂર્ણ પુણ્યોદય સમજવો. તે સત્સંગમાં તેવા પરમજ્ઞાનીએ ઉપદેશલો શિક્ષાબોધ ગ્રહણ કરવો એટલે જેથી કદાગ્રહ, મતમતાંતર, વિશ્વાસઘાત અને અસત્ વચન એ આદિનો તિરસ્કાર થાય; અર્થાત્ તેને ગ્રહણ કરવા નહીં. મતનો આગ્રહ મૂકી દેવો. આત્માનો ધર્મ આત્મામાં છે. આત્મત્વપ્રાપ્તપુરુષનો બોધેલો ધર્મ આત્મતામાર્ગરૂપ હોય છે. બાકીના માર્ગના મતમાં પડવું નહીં.

૩. આટલું થતાં છતાં જો જીવથી સત્સંગ થયા પછી કદાગ્રહ, મતમતાંતરોદિ દોષ ન મૂકી શકાતો હોય તો પછી તેણે છૂટવાની આશા કરવી નહીં.

અમે પોતે કોઈને આદેશવાત એટલે આમ કરવું એમ કહેતા નથી. વારંવાર પૂછો તોપણ તે સ્મૃતિમાં હોય છે. અમારા સંગમાં આવેલા કોઈ જીવોને હજુ સુધી અમે એમ જણાવ્યું નથી કે આમ વર્તો, કે આમ કરો. માત્ર શિક્ષાબોધ તરીકે જણાવ્યું હશે.

૪. અમારો ઉદય એવો છે કે એવી ઉપદેશવાત કરતાં વાણી પાછી ખેંચાઈ જાય છે. સાધારણ પ્રશ્ન પૂછે તો તેમાં વાણી પ્રકાશ કરે છે; અને ઉપદેશવાતમાં તો વાણી પાછી ખેંચાઈ જાય છે, તેથી અમે એમ જાણીએ છીએ કે હજુ તેવો ઉદય નથી.

૫. પૂર્વે થઈ ગયેલા અનંતજ્ઞાનીઓ જોકે મહાજ્ઞાની થઈ ગયા છે, પણ તેથી કંઈ જીવનો દોષ જાય નહીં; એટલે કે અત્યારે જીવમાં માન હોય તે પૂર્વે થઈ ગયેલા જ્ઞાની કહેવા આવે નહીં; પરંતુ હાલ જે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાની બિરાજમાન હોય તે જ દોષને જણાવી

કઢાવી શકે. જેમ દૂરના ક્ષીરસમુદ્રથી અત્રેના તૃષાતુરની તૃષા છીપે નહીં, પણ એક મીઠા પાણીનો કળશો અત્રે હોય તે તેથી તૃષા છીપે.

૬. જીવ પોતાની કલ્પનાથી કલ્પે કે ધ્યાનથી કલ્યાણ થાય કે સમાધિથી કે યોગથી કે આવા આવા પ્રકારથી, પણ તેથી જીવનું કંઈ કલ્યાણ થાય નહીં. જીવનું કલ્યાણ થવું તો જ્ઞાનીપુરુષના લક્ષમાં હોય છે, અને તે પરમ સત્સંગે કરી સમજી શકાય છે; માટે તેવા વિકલ્પ કરવા મૂકી દેવા.

૭. જીવે મુખ્યમાં મુખ્ય આ વાત વિશેષ ધ્યાન આપવા જેવી છે, કે

સત્સંગ થયો હોય તો સત્સંગમાં સાંભળેલ શિક્ષાબોધ પરિણામ પામી, સહેજે જીવમાં ઉત્પન્ન થયેલ કદાગ્રહોદિ દોષો તો છૂટી જવા જોઈએ, કે જેથી સત્સંગનું અવર્ણવાદપણું બોલવાનો પ્રસંગ બીજા જીવોને આવે નહીં.

૮. જ્ઞાનીપુરુષે કહેવું બાકી નથી રાખ્યું; પણ જીવે કરવું બાકી રાખ્યું છે. એવો યોગાનુયોગ કોઈક જ વેળા ઉદયમાં આવે છે. તેવી વાંછાએ રહિત મહાત્માની ભક્તિ તો કેવળ કલ્યાણકારક જ નીવડે છે; પણ કોઈ વેળા તેવી વાંછા મહાત્મા પ્રત્યે થઈ અને તેવી પ્રવૃત્તિ થઈ ચૂકી, તોપણ તે જ વાંછા જો અસત્પુરુષમાં કરી હોય અને જે ફળ થાય છે, તે કરતાં આનું ફળ જુદું થવાનો સંભવ છે. સત્પુરુષ પ્રત્યે તેવા કાળમાં જો નિઃશંકપણું રહ્યું હોય, તો કાળે કરીને તેમની પાસેથી સન્માર્ગની પ્રાપ્તિ હોઈ શકે છે. એક પ્રકારે અમને પોતાને એ માટે શોચ રહેતો હતો, પણ તેનું કલ્યાણ વિચારીને શોચ વિસ્મરણ કર્યો છે.

૯. મન, વચન, કાયાના જોગમાંથી જેને કેવળીસ્વરૂપભાવ થતાં અહંભાવ મટી ગયો છે, એવા જે જ્ઞાનીપુરુષ, તેના પરમઉપશમરૂપ ચરણારવિંદ તેને નમસ્કાર કરી, વારંવાર તેને ચિંતવી, તે જ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિની તમે ઈચ્છા કર્યા કરો એવો ઉપદેશ કરી, આ પત્ર પૂરો કરું છું.

વિપરીત કાળમાં એકાકી હોવાથી ઉદાસ !!!

શ્રી સદ્ગુરુના લક્ષણો

પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી

મોક્ષમાર્ગમાં પ્રારંભથી જ અવલંબન લેવું આવશ્યક છે. મુમુક્ષુને પ્રારંભિક ભૂમિકામાં આત્મકલ્યાણના હેતુરૂપ એવા ત્રણ તત્ત્વ ભગવાને કહ્યાં છે - તે છે સત્દેવ, સદ્ગુરુ અને સત્ધર્મ. આખા મોક્ષમાર્ગના વિકાસનો ક્રમ જ એવો છે કે પ્રથમ વધારે અવલંબન અને પછી ક્રમથી ઘટતું-ઘટતું અવલંબન. હવે મોક્ષમાર્ગ એટલે પૂર્ણ સ્વાધીનતા અને અવલંબન એટલે પૂર્ણ પરાધીનતા. તો પરાધીનતાથી મોક્ષમાર્ગની પ્રાપ્તિ કેવી રીતે થાય ? તો ભાઈ, આ ત્રણ તત્ત્વોનું અવલંબન જીવને પરાધીનતા તરફ નહીં પણ સ્વતંત્રતા તરફ લઈ જાય છે. બનારસથી કોઈ એક પંડિતજી આવ્યા હતા. તેમણે બીજા પંડિતજીને કહ્યું કે, મારે જૈનધર્મ સમજવો છે તો મને ટૂંકમાં સમજાવો; ત્યારે તે પંડિતજીએ તેમને ટૂંકમાં જણાવ્યું,

તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર ગાથા નં. ૧૦ માં કહ્યાં છે :-

“આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા,
વિચરે ઉદયપ્રયોગ;
અપૂર્વવાણી પરમશ્રુત,
સદ્ગુરુ લક્ષણ યોગ્ય.”

આવા ગુણો જેમનામાં ૩૫% હોય તે પાસકલાસ ગુરુ એટલે કે અવિરત સમ્યક્દષ્ટિ, સેકન્ડ કલાસ હોય તે દેશપ્રતી શ્રાવક અને ફર્સ્ટ કલાસ હોય તે ૬-૭ ગુણસ્થાનવર્તી મુનિરાજ. આવા ગુણો જેમનામાં હોય તે પોતે તરે છે અને તેમનો જે કોઈ યથાર્થ આશ્રય લે તે પણ તરે છે.

[1] આત્મજ્ઞાન :- આત્મા એટલે જ્ઞાતા-દૃષ્ટા, શુદ્ધ સ્વરૂપ અને જ્ઞાન એટલે સ્વ-સંવેદન જ્ઞાન. પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરવા માટે આત્માને કોઈ બાહ્ય અવલંબનની આવશ્યકતા નથી. નિશ્ચયથી આત્માના અવલંબનથી જ આત્માનું જ્ઞાન થાય છે માટે બાહ્ય પદાર્થમાં ઝાંવા મારવા નહીં. હવે, મને જે ગુરુ મળ્યા છે તેમને આવું આત્મજ્ઞાન છે કે નહીં તે મને કેવી રીતે ખબર પડે ? તો તેના માટે પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ જ્ઞાનીની દશા કેવી હોય તેના લક્ષણ સાચા જ્ઞાનના આધારે બતાવ્યા છે :-

(i) જ્ઞાન તો તેને કહીએ કે જેનાથી વૃત્તિ બાહ્યમાં જતી અટકે :- જેમને આત્મજ્ઞાન થયું હોય તેમને દુનિયાની વસ્તુ જોવી, જાણવી, ડાકોળિયા મારવા એવું બધું થતું નથી કારણ કે તેમને અંતરથી આત્માનુભવ થવાથી એવી તૃપ્તિ થઈ છે કે તે દ્વારા તેમનો જગતના પદાર્થો પ્રત્યેનો ઝુકાવ ઓછો થઈ જાય છે. તેમને દુનિયાની કોઈપણ વસ્તુ કે ઘટના પ્રત્યે કુતૂહલબુદ્ધિ થતી નથી.

(ii) સાચાને સાચું જાણે :- આખી દુનિયા જેવું માને તેનાથી ઊંધું માને તેનું નામ આત્મજ્ઞાની. જગતના

“જૈનધર્મ એટલે વધતી વધતી સ્વાધીનતાના અભ્યાસ દ્વારા સંપૂર્ણ સ્વાધીન થવાનો માર્ગ.”

શ્રાવકના વ્રત અને મુનિના વ્રત આપણને સ્વાધીનતા તરફ લઈ જાય છે. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ ‘અપૂર્વ અવસર’માં કહ્યું છે કે.,

“સર્વ સંબંધનું બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને,
વિચરશું કવ મહત્ પુરુષને પંથ જો ? અપૂર્વ...”

પરંતુ આ વ્રતોનું પાલન ગુરુગમપૂર્વક કરવાથી તે અમૃતરૂપ પરિણમે છે. પરંતુ ગુરુગમ માટે સદ્ગુરુદેવ જોઈએ તે કેવા હોય ? કેવા પુરુષ પર વિશ્વાસ કરવો ? તો ભાઈ ! પ્રથમ તો ગુરુને ઓળખવા માટે પોતાનામાં આત્માર્થીપણું, સાચી જિજ્ઞાસા જોઈશે. માટે પ્રથમ આત્માર્થી બનો, આત્મઈચ્છક જિજ્ઞાસુ બનો તો ગુરુની ઓળખાણ થશે. વીતરાગદર્શનમાં દરેક વસ્તુના લક્ષણ આપ્યા છે. લક્ષણ એટલે જેના દ્વારા વસ્તુની ઓળખાણ થાય. તો ગુરુનું લક્ષણ શું ? તેમનામાં કેવા ગુણ હોવા જરૂરી છે ? તે લક્ષણ પરમ

જીવો બાહ્ય પદાર્થથી લાભ-હાનિ માને છે. જ્ઞાની કહે છે કે બાહ્ય પદાર્થથી લાભ-હાનિ નથી, પરંતુ મારા શુદ્ધ-નિર્મળ ભાવથી મને લાભ અને મારા વિભાવ-ભાવ, પાપભાવ તથા દુષ્કૃતથી મારી હાનિ છે. તે જગતના કોઈ અન્ય પદાર્થ કે વ્યક્તિને આધીન નથી. આપણને જગતના પદાર્થો, દીકરા, મોટર, બંગલો આદિ સાચા જણાય છે, પરંતુ જ્ઞાની કહે છે કે, બહારના અનુકૂળ સંયોગો હોય તો ભલે, ન હોય તો ભલે પણ હું મારા 'ભાવ' બગાડીશ નહીં. આ જગતમાં સત્દેવ-ગુરુ-ધર્મ અને આત્મા સાચા છે; બાકી બધું તો સમજવા જેવું છે એટલે કે નિઃસાર છે.

(iii) સંસાર પરથી બરેબરી પ્રીતિ ઘટે :- વસ્તુનો એવો સ્વભાવ છે કે જેને જે વસ્તુમાં મજા આવે તેને તેમાં જ લીનતા કરી, આનંદ લેવાની ઈચ્છા થાય. જ્ઞાનીને આત્મામાં જ મજા આવે છે માટે તેમની વૃત્તિ નિરંતર તેમાં જ લીનતા કરવાની રહે છે. એટલે જગતના પદાર્થો પરથી તેમની પ્રીતિ ઓસરતી જાય છે. તેને સિદ્ધાંતમાં ગુણસ્થાન આરોહણ કહે છે. અવિરત સમ્યક્દષ્ટિ દેશપ્રતી બને, દેશપ્રતી મહાપ્રતી અને મહાપ્રતી વિશેષ અંતર્મુખ થવાથી એકલવિહારી થઈ શ્રેણીનો પુરુષાર્થ કરે છે.

દર્શનમોહ વ્યતીત થઈ ઊપજ્યો બોધ જે,
દેહ ભિન્ન કેવલ ચૈતન્યનું જ્ઞાન જો;
તેથી પ્રક્ષીણ ચારિત્રમોહ વિલોકિયે,
વર્તે એવું શુદ્ધસ્વરૂપનું ધ્યાન જો. અપૂર્વ અવસર

સંસાર પરની પ્રીતિ ઘટવાથી મહાપુરુષો ભયંકર જંગલ કે પહાડની તળેટી પર જઈ નિરંતર આત્મલીનતાનો યત્ન કરે છે.

(iv) આત્મામાં ક્ષમાદિ ગુણો પ્રગટે :- આવા ગુણો પ્રગટે તેનું વેદન આત્માને પણ થાય તથા અન્યને પણ દેખાય. મુમુક્ષુ જીવ જેમ-જેમ આત્મજ્ઞાનની નજીક આવતો જાય તેમ-તેમ આવા ગુણોનો તેમની અંદર પડછાયો દેખાય. જ્ઞાનીનું શરણ લઈએ તો પોતાના સ્વરૂપનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય.

[2] સમદર્શિતા :- સમદર્શિતા તે આત્મજ્ઞાનનું ફળ છે. સિદ્ધાંતમાં કહે છે કે, 'જ્ઞાનસ્ય ફલં વિરતિઃ' જેમને આત્મજ્ઞાન થાય તેમના જીવનમાં વધતા-ઓછા

પ્રમાણમાં સમદર્શિતા કે સમતા આવે. સમતા એટલે "ચાલશે, ફાવશે, ભાવશે અને ગમશે." જેને આગ્રહ હોય કે મારે આવું જ ઘર, પલંગ, જમવાનું આદિ જોઈશે તો તેને આત્મજ્ઞાન થાય નહિ. જ્ઞાનીને તો જે મળ્યું છે તે બરાબર, જે હાજર છે તે યોગ્ય છે. આમ વિચારી અંતરમાં થતાં ખોટા, સંકલ્પ-વિલ્પોને તેઓ હટાવે છે. જીવ જો સંકલ્પ-વિકલ્પથી પાર ચૈતન્ય તરફ ઝૂકે તો સંકલ્પ-વિકલ્પ ટળે. આ સમતા પ્રગટાવાની ચાવી છે.

[3] વિચરે ઉદયપ્રયોગ :- તેમને કોઈ સ્થાયી ઘર હોતું નથી. 'સાધુ તો ચલતા ભલા', 'સબ ભૂમિ ગોપાલ કી' આ ધર્માત્માઓ દુનિયાના કોઈ ક્ષેત્રના આગ્રહી હોતાં નથી.

દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર ને કાળ, ભાવ પ્રતિબંધ વણ,
વિચરવું ઉદયાધીન પણ વીતલોભ જો.
અપૂર્વ અવસર.

[4+5] અપૂર્વવાણી - પરમશ્રુત :- અપૂર્વવાણી હોય તો જ પરમશ્રુત હોય અને પરમશ્રુત હોય તો જ અપૂર્વવાણી હોય તેવો પરસ્પર સંબંધ છે. આવા ધર્માત્માની ઓળખાણ કરવાની પણ કસોટીઓ જ્ઞાનીઓએ બતાવી છે :-

★ અનુભવજન્ય પરસ્પર-અવિરુદ્ધ કથન :- તેઓ આજે જે બોધ આપે તે જ બોધ ૪૦ વર્ષ પછી પણ એવો જ આપે. તેઓ આજે કંઈ કહે ને ૧૦ વર્ષ પછી કાંઈક બીજું કહે એવું નથી. પરંતુ તેમની વાણી પરસ્પર અવિરુદ્ધ છે. એકસરખી પ્રવહે છે.

★ એકાંત આત્માર્થબોધક :- જ્ઞાનીની વાણી આત્મા તરફ લઈ જનારી છે. તેઓ જો ભગવાનનું ચરિત્ર સમજાવે તો પણ તે પરથી એમ બોધ આપે કે ભાઈ, જો ભગવાન જે રીતે ભગવાન થયા તે રીતે તું પણ ભગવાન થવાનો પ્રયત્ન કર. તેઓ ગમે તે વિષયનો સ્પર્શ કરે તો પણ તેઓ ફરીફરીને આત્મા-રત્નત્રય ઉપર આવી ઊભા રહે. આત્માને પ્રાપ્ત કરવાની પ્રેરણા આપે.

કોઈ કહે કે, તમે આવા ઉપદેશ રહેવા દો મારે આત્માની કોઈ જરૂર નથી. તો સદ્ગુરુ કહે છે કે જો ભાઈ, તારી વાત બરાબર નથી કારણ કે તારે આનંદ જોઈએ છે અને આનંદ છે તે જ્ઞાન વિના પ્રાપ્ત

થતો નથી, માટે વસ્તુનું યથાર્થ જ્ઞાન અને શ્રદ્ધાન કર.

★ સર્વ નયોને લેવા છતાં શુદ્ધાત્માનો બોધ કરનારી :- બધા નય પોતપોતાની અપેક્ષાએ સાચા છે પણ તે બધા એક આત્મા તરફ લઈ જાય છે.

“જ્યાં જ્યાં જે જે યોગ્ય છે, તહાં સમજવું તેહ; ત્યાં ત્યાં તે તે આચરે, આત્માર્થી જન એહ.”

જ્યાં નિશ્ચયની જરૂર છે ત્યાં નિશ્ચયનો સ્વીકાર છે. કોઈપણ નયનો જ્યાં આગ્રહ છે ત્યાં મોક્ષમાર્ગ નથી. મોક્ષમાર્ગ આગ્રહમાં નથી, પણ આત્મા તરફ વળવામાં છે. જ્ઞાનીઓની વાણી અનુભવજન્ય શુદ્ધાત્માનો બોધ કરનારી છે. ભગવાન અને જ્ઞાની પુરુષોના આત્માના આનંદનો જે અતિરેક નીકળ્યો તે જગતના જીવોને બોધરૂપે મળે છે. આત્માને સ્પર્શાને આવેલી છે માટે તે વાણી પવિત્ર પ્રસાદરૂપ છે. દુનિયામાં પણ લોકો એમ માને છે કે ભગવાનના પ્રસાદનું અપમાન કરવું જોઈએ નહીં. તેમ અહીં આપણને જે સદ્ગુરુ વાણીરૂપ પ્રસાદ મળ્યો છે તેનો અનાદર કરવો નહીં પણ તેનો સ્વીકાર કરવો અને ઘરે જઈને પછી તેનો વિચાર કરવો. તેનો અનાદર કરવાથી ઘણું નુકસાન થાય છે કારણ કે જીવને સદ્ગુરુનો ભેટો કોઈ મહત્વપુણ્યોદયે જ થાય છે. આ કાળમાં સાચા જિજ્ઞાસુ અને સાચા ગુરુ બન્નેની દુર્લભતા છે.

“હાટ હાટ હીરા નહિ, કંચનકા ન પહાડ; સિંહન કા ટોલા નહિ, સંત વિરલ સંસાર.”

જો આવા યથાર્થ ગુરુ-શિષ્યનો ભેટો થાય તો સુરસુરિયું થાય જ નહિ પણ ભડાકો થાય. મોહ, અજ્ઞાન રૂપી અંધકારનો ભડાકો થઈ આત્મજ્ઞાન પ્રગટ થાય. સુરસુરિયું થાય તો, કાં તો જિજ્ઞાસુ ઢીલો હોય અને કાં તો ગુરુ ઢીલા હોય. આવા ગુરુની પ્રથમ ઓળખાણ કરવી અને ખાતરી થયા પછી તેમને સર્વ સમર્પણ કરી તેમની આજ્ઞામાં વર્તવું, તો કામ થશે. સત્પુરુષ તે કોઈ વ્યક્તિ નથી પણ આત્મા છે. સદ્ગુરુનો આશ્રય એટલે તેમના શુદ્ધાત્માનો, પ્રગટ ગુણોનો આશ્રય લેવો તેવા ગુણો મારામાં પણ છે પણ તે અપ્રગટ છે. તેને પ્રગટાવવા આવી યથાર્થ દૃષ્ટિ-સમજણપૂર્વક તેમનું વારંવાર અવલંબન લેવાથી મોહપડળ ઘટતું જાય છે અને શુદ્ધાત્મ તત્ત્વ પ્રકાશે છે.

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

ભલે કરજો

સમૃદ્ધિ ભેગી કરો, ભલે કરજો,
પણ વિવેકબુદ્ધિથી કરજો.
વાણી-વિલાસ કરો, ભલે કરજો,
પણ બોલ્યું વચનથી પાળજો.
સેવાના કાર્યો કરો, ભલે કરજો,
પણ અહમ્ને ઓગાળજો.
પૈસા મેળવો, ભલે મેળવજો,
પણ નીતિમત્તાથી મેળવજો.
ફરજ બજાવો, ભલે બજાવો,
પણ નિઃસ્વાર્થભાવથી બજાવજો.
મજબૂરીથી કાર્યો કરો, ભલે કરજો,
પણ સ્વાભિમાનથી રહેજો.
ફટાફટ ભાગદોડ કરો, ભલે કરજો,
પણ ધીરજ ધરીને દોડજો.
જીભના ચટાકા માણો, ભલે માણજો,
પણ જઠર પારકું નથી, તે જાણજો.
વર્તમાનમાં જીવો, ભલે જીવો,
પણ ભવિષ્ય સુધારવા જીવજો.
હરિ-ભજન કરો, ભલે કરજો,
પણ સાચા ભાવથી કરજો.
ભૂતકાળ ગયો, ભલે ગયો,
પણ ભૂતકાળના દુઃખો ભૂલી જજો.
બોલચાલ ઉગ્ર બને, ભલે બનજો,
પણ પ્રેમરસથી ભીંજવજો.
ભૌતિક સુખ ભોગવો, ભલે ભોગવો,
પણ ક્રુણાભાવ વરસાવજો.
સંબંધો સક્રિય બને, ભલે બનજો,
પણ માણસાઈથી મહેકાવજો.
કોઈનો ઉપકાર મળે, ભલે મળજો,
પણ તેને પરોપકારથી વાળજો.
દિવાળીમાં દીવા કરો, ભલે કરજો,
પણ ખરો દીવો તો દિલમાં પ્રગટાવજો.
-છીતુભાઈ ગોરધનભાઈ ભક્ત (વિદ્યાનગર)

ઈચ્છાઓ (૩) પ્રમાદ (૪) રાગ-દ્વેષ રૂપ વિભાવ-ભાવો (ચારિત્ર મોહનીયકર્મ). સૂક્ષ્મ દષ્ટિથી વાસનાના અનંત પ્રકાર છે.

સંસારની વાસનાને છોડવાનો અભ્યાસ :

નિજને તનથી વાળીને અનુભવવો નિજમાંય જેથી તે સ્વપ્નેય પણ તનમાં નહિ જોડાય.

- શ્રી સમાધિશતક-ગાથા-૮૨

જ્યાં લગી મન-વચ-કાયને આતમરૂપ મનાય, ત્યાં લગી છે સંસારને, ભેદ થકી શિવ થાય.

- શ્રી સમાધિશતક-૬૨

અજ્ઞાનજ સંસ્કારથી, મન વિક્ષેપિત થાય, જ્ઞાનજ સંસ્કારે સ્વતઃ તત્ત્વ વિષે સ્થિર થાય.

- એજન-ગાથા-૩૭

યોગીજનને મોહથી રાગદ્વેષ જો થાય; સ્વસ્થ નિજાત્મા ભાવવો-ક્ષણભરમાં શમી જાય.

- એજન ગાથા-૩૯

હવે આવી ઉપરોક્ત વાસનાઓને પ્રમાણિકપણે પુરુષાર્થ કરી છોડવાનો અભ્યાસ કરવા માટે અને તે દ્વારા આત્મધ્યાનમાં સ્થિર થવા માટે વ્યવહાર સંયમ પણ અંગીકાર કરવો પડશે. પાપ-પ્રવૃત્તિ ઘટાડવારૂપ વ્યવહાર ચારિત્ર અને મન-વચન-કાયાના યોગની પ્રવૃત્તિથી વિરામ પામી આહાર, નિદ્રા, આસનનો જય કરવો પડશે. આ પ્રમાણે બાહ્ય સત્સાધનોને સ્વીકારી સદ્ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે આત્મધ્યાનનો અભ્યાસ કરવાથી નિશ્ચયચારિત્રરૂપ - શુદ્ધોપયોગરૂપ આત્માના અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ થશે.

બોધ : આ ગાથામાં પાપપ્રવૃત્તિ ઘટાડવારૂપ વ્યવહાર ચારિત્ર અને આત્મસમાધિમાં સ્થિર થવા રૂપ નિશ્ચય ચારિત્ર અંગીકાર કરવા શ્રી સદ્ગુરુએ સુંદર માર્ગદર્શન આપ્યું છે. આવો અપૂર્વ બોધ આપનાર પરમ યોગીશ્વર શ્રી અમિતગતિ આચાર્યને કોટિ કોટિ વંદન.

- શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ

સદ્ગુણોના નિધિ-સંતશ્રી આત્માનંદજી...

પાના નં. ૨૮ પરથી ચાલુ...

કાયા-કીર્તિ-કામિની અને કુટુંબ પ્રત્યેના મોહથી અને સંસારના કાર્યોથી પાછા વળીને, બધું જ ભૂલી જઈ સતત એક આત્મજ્ઞાની પુરુષની આજ્ઞામાં રહીને દીર્ઘ કાળ સુધી તેમના ઉપદેશ અને આજ્ઞાપાલન કરવાં પડે તો કોઈક આસન્નભવ્ય જીવને આત્માની ઉપલબ્ધિ થાય. એક જ વાક્યમાં કેવો અદ્ભુત બોધ... !!!

એક વખત અમો સાહેબજી સાથે ઈડર ઘંટીયા પહાડ ગયા હતા. ત્યાંથી પરત ફરતાં ગીતામંદિર બસ સ્ટેન્ડે સૌ છૂટા પડ્યા. પોત-પોતાની રીતે ઘરે પહોંચવાનું હતું. હું અને શ્રી રમણિકભાઈ શેઠ એક રીક્ષામાં નીકળ્યા. તેઓશ્રી મને ખાનપુર ઉતારીને શાહપુર તેમના નિવાસસ્થાને જવાના હતા. અને કમનસીબે રૂપાલી સિનેમા પાસે અમારી રીક્ષા ઊંધી વળી ગઈ. હું તો બચ્યો પણ આદ. શ્રી રમણિકભાઈને સારું એવું વાગ્યું. બીજા દિવસે મલમપટ્ટી સહિત પંચભાઈની પોળે સવારના સત્સંગમાં પહોંચ્યા. સાહેબશ્રીએ અમારી કુશળતાના ખબરઅંતર પૂછતાં જ તે વાતને ગૌણ કરીને પ્રશ્ન કર્યો કે “રીક્ષા જ્યારે પલ્ટી ખાઈ ગઈ ત્યારે શું યાદ આવ્યું હતું? હું આત્મા છું, શરીર નથી એમ યાદ આવ્યું હતું કે શરીરને વાગવાની બીકે ભયગ્રસ્ત થઈ ગયા હતા ?”

અમે તો ચકિત જ થઈ ગયા. અમને એમ કે સૌની સહાનુભૂતિ અમને સાંપડશે, “અરે, કોઈ સારાનું મોહું જોયું હતું તે બચી ગયા” એમ બધાં કહેશે પણ સાચો સાધક માત્ર એવો દેખાવ કેમ કરે? જેમણે સાધનાને પોતાનું ધ્યેય અને જીવનનું અવિચ્છિન્ન અંગ બનાવ્યું છે તે તો કર્મોદયે બહારમાં બનતા બધા જ સારાનરસા પ્રસંગોને અવગણીને ચોવીસે કલાક એક માત્ર આત્મામાંજ ઠરવાનો પ્રયત્ન કરે. તેમને મન તો આત્મા (ઉપલક્ષથી સાચા દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર) થી વિશેષ મોટું કે મહત્ત્વનું આ જગતમાં કાંઈપણ હોઈ શકે જ નહીં એવો મહાન બોધ એ પ્રસંગે અમને સાંપડ્યો.

સમ્યક્ તપ (ક્રમાંક-૧૧)

❀❀❀❀❀❀❀❀❀ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀

સ્વાધ્યાય તપના લાભ

- (૧) સ્વાધ્યાયથી ધ્યાનની સિદ્ધિ થાય છે, જેનાથી અનંત કર્મોની નિર્જરા થાય છે.
  - (૨) પરમાર્થ સ્વાધ્યાયથી ઉપયોગ વિશુદ્ધ થઈને અસંખ્ય કર્મ ભસ્મીભૂત થઈ જાય છે તથા અનંત પાપકર્મોનું સંક્રમણ પુણ્યરૂપમાં થઈ જાય છે.
  - (૩) સ્વાધ્યાયથી તત્ત્વનિર્ણય થાય છે, જે મોક્ષમાર્ગનો મૂળાધાર છે.
  - (૪) સ્વાધ્યાયમાં લાગ્યા રહેવાથી પરનિંદા, વિકથા, અપધ્યાન ઇત્યાદિ દોષોથી બચી જવાય છે.
  - (૫) સ્વાધ્યાયનિષ્ઠ થવાથી સંયમનું પાલન સહેજે થઈ જાય છે.
  - (૬) સ્વાધ્યાયમાં રત હોવાથી સતત ઉપશમભાવ રહે છે.
  - (૭) સ્વાધ્યાયથી પદાર્થોનું વિશેષજ્ઞાન થતા મોક્ષમાર્ગની શ્રદ્ધા દૃઢ અને નિર્મળ થાય છે.
  - (૮) નિરંતર પાંચેય પ્રકારના સ્વાધ્યાયમાં રત રહેવાથી આપણા જ્ઞાનનો ક્ષયોપશમ અસાધારણ રૂપથી વધે છે તથા પ્રજ્ઞા તીક્ષ્ણ થાય છે.
  - (૯) સ્વાધ્યાયથી સંવેગભાવની વૃદ્ધિ થાય છે.
  - (૧૦) સ્વાધ્યાયથી સર્વાર્થસિદ્ધિ થાય છે.
- ઉપરોક્ત પ્રકારે સ્વાધ્યાય તપના અનેકવિધ ગુણોને જાણીને સાચી આત્મશાંતિના અભિલાષીએ નિરંતર સ્વાધ્યાય નામના પરમ તપમાં નિમગ્ન રહેવું, એવી સ્વાધ્યાયસિદ્ધ અનુભવી જ્ઞાનીઓની આજ્ઞા છે.

૫. વ્યુત્સર્ગ તપ

સ્વરૂપ :- વ્યુત્સર્ગ શબ્દ ત્યાગભાવના અર્થમાં પ્રયુક્ત થાય છે અર્થાત્ ત્યાગ કરવો તેને વ્યુત્સર્ગ કહે છે. કોનો ત્યાગ કરવો ? તો ઉપધિનો ત્યાગ કરવો વ્યુત્સર્ગ છે. ઉપધિનો અર્થ પરિગ્રહ છે અર્થાત્ પરિગ્રહરૂપી ઉપધિનો ત્યાગ કરવો વ્યુત્સર્ગ તપ છે. વ્યુત્સર્ગ તપ પ્રધાનપણે સર્વસંગ પરિત્યાગી મુનિઓ માટે નિરૂપિત છે.

પ્રશ્ન :- મુનિઓને સર્વ પ્રકારના પરિગ્રહનો પહેલાથી જ ત્યાગ છે, તો વ્યુત્સર્ગ તપનું શું ઔચિત્ય છે ?

સમાધાન :- અસ્થાયી વસતિકા(વસવાટ), પીંછી, કમંડળ અને શરીર આ બધું હજુ પણ મુનિ પાસે છે. અહીં ઉપધિનો અર્થ તે વસ્તુઓથી જ છે અર્થાત્ વસતિકા, પીંછી, કમંડળ આદિ બાહ્ય ઉપધિ તથા શરીરરૂપ આભ્યન્તર ઉપધિ, તેમાં મમત્વનો ત્યાગ કરીને જીવન-મરણની આશાથી રહિત થઈને નિયત કાળ કે અનિયત કાળ માટે કાયોત્સર્ગમાં ઊભા રહેવું વ્યુત્સર્ગ તપ કહેવાય છે. શ્રાવક પણ પોતાની ભૂમિકાનુસાર શક્તિતઃ નિયતકાળ માટે કરી શકે છે. આમાં સર્વ પ્રકારની ઈચ્છાઓનો સંપૂર્ણ નિરોધ કરવામાં આવે છે, એટલા માટે આ પરમ તપ છે.

વ્યુત્સર્ગ તપની વિધિ :- મહામુનિ આ તપને ઉપસર્ગ તપ તરીકે ઉપસર્ગની સંભાવના લાગતા કે પોતાના કોઈ દોષના પરિમાર્જન માટે પ્રાયશ્ચિત્તસ્વરૂપ, ઇત્યાદિ અવસર પર વિશેષરૂપથી કરે છે. શીઘ્ર મુક્તિના અભિલાષી મહાયોગીશ્વર આ તપને ધોર ભ્યાનક જંગલ વચ્ચે જઈને, સ્મશાનભૂમિમાં, પર્વતોના શિખર પર જઈને, નગરના ઉદ્યાન (બગીચા) માં અથવા પોતાના સામ્યભાવની વિશેષ કસોટી કરવા માટે નગરની મધ્યમાં જ્યાં કોલાહલ હોય પરંતુ પોતાના કારણે કોઈને વ્યવધાન(વિક્ષેપ) ન થાય એવા સ્થાનનું ચયન (પસંદ) કરી કાયોત્સર્ગ મુદ્રામાં પરમ નિર્મમત્વ ભાવમાં નિમગ્ન થઈને કરે છે. આવા મહાન તપસ્વીઓથી જિનધર્મની વિશિષ્ટ પ્રભાવના થાય છે.

વ્યુત્સર્ગ તપના લાભ

- (૧) વ્યુત્સર્ગ તપથી આત્માનો નિર્મમત્વ સ્વભાવ પ્રગટ થવાથી અતિ આહ્લાદરૂપ પરિણામોની સાથે-સાથે અનંત કર્મ ભસ્મીભૂત થાય છે.
- (૨) વ્યુત્સર્ગના અભ્યાસથી દેહ પ્રત્યે મમત્વ ક્ષીણ થઈ જાય છે.

(૩) વ્યુત્સર્ગના અનુષ્ઠાનથી પારમાર્થિક નિસંગતા અને તેથી નિર્ભયતા વધે છે.

(૪) તેના અભ્યાસથી જીવનની આશા(જીજીવિષા) ક્ષીણ થાય છે.

(૫) આ તપથી પ્રતાદિમાં લાગેલા દોષોનું પરિમાર્જન થઈ જાય છે.

(૬) આ તપથી જિનધર્મની વિશિષ્ટ પ્રભાવના થાય છે.

(૭) વ્યુત્સર્ગ તપથી આકિંચન્ય ધર્મની અભિવૃદ્ધિ થાય છે.

(૮) વ્યુત્સર્ગ તપ એક ક્ષણમાં કેવલ્ય પ્રગટ કરાવવાની ક્ષમતાવાળું છે.

“આશય એ છે કે જેમને શીઘ્ર મુક્તિવધૂના મિલનની ધ્યાસ છે તેમણે આ વ્યુત્સર્ગ તપ સંપૂર્ણ શક્તિ લગાડીને કરવું જોઈએ કારણ કે વૃષભાદિ પરમ પુરુષો પણ આ તપ દ્વારા જ કૃતકૃત્યતાને પ્રાપ્ત થયા છે, એવો શ્રી તીર્થકરદેવનો ઉપદેશ છે.”

૬. ધ્યાન તપ

સ્વરૂપ :- ઉત્તમ સંહનનવાળા જીવો અંતર્મુહૂર્ત કાળ સુધી ચિંતનને એક વિષયમાં એકાગ્ર કરે તેને ધ્યાન કહેવાય છે. “એકાગ્ર ચિંતા નિરોધ” ધ્યાનનું લક્ષણ છે અર્થાત્ “એક પદાર્થ કે વિષયમાં ચિંતનને રોકવું ધ્યાન છે.” અહીં પદાર્થનો આશય ભાવ કે પરિણામથી છે તથા ચિંતનનો આશય ઉપયોગ કે ચિત્તવૃત્તિથી છે અર્થાત્ “ઉપયોગને એક જ પ્રકારના ભાવ કે પરિણામોમાં રોકી રાખવો ધ્યાન કહેવાય છે.” તેનો સમય અંતર્મુહૂર્ત માત્ર બતાવ્યો છે કારણ કે છદ્મસ્થનો ઉપયોગ વધારેમાં વધારે બે ઘડી (તેનાથી થોડો ઓછો) સમય સુધી જ એક પ્રકારના ભાવોમાં ટકી શકે છે, એટલું જ તેમનું સામર્થ્ય છે. આનાથી વધારે ટકે ત્યારે જો તે શુભ ધ્યાનમાં હોય તો કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. આ અંતર્મુહૂર્ત સુધીના ધ્યાનની યોગ્યતા પણ દરેકને ન હોઈને માત્ર ઉત્તમ સંહનનવાળા જીવોને જ આગમમાં બતાવી છે. પહેલાના ત્રણ સંહનન (વજ્રઋષભનારાય, વજ્રનારાય, નારાય) ઉત્તમ સંહનન મનાય છે. આ ત્રણ સંહનનવાળા જ ઉપરોક્ત ધ્યાનના ઉત્તમ પાત્ર કહ્યાં છે. વાસ્તવમાં વીર્યવિશેષ,

ભાવવિશેષની ઉત્પત્તિનું નિમિત્ત કારણ છે. જેટલી વીર્યશક્તિ વધારે તેટલા જ તીવ્ર ભાવ કરવાની યોગ્યતા વધારે હોય છે. જેવી રીતે શક્તિશાળી વ્યક્તિનો ક્રોધ વધારે ભયાનક હોય છે તથા દુર્બળનો ક્રોધ પ્રભાવશૂન્ય હોય છે, તેવી જ રીતે જેટલી શરીરની સંહનન શક્તિ વધારે તેટલી ભાવ કરવાની શક્તિ પણ વધારે અને તેટલું સ્થિર તથા એકાગ્ર રહેવાનું સામર્થ્ય પણ વધારે હોય છે. દુર્બળ વ્યક્તિનું મન વધારે અસ્થિર હોય છે તથા શક્તિશાળીનું મન વધારે સ્થિર રહે છે. શરીરની શક્તિ અને ઉપયોગનો એવો જ નિમિત્ત - નૈમિત્તિક સંબંધ છે. ઉપરોક્ત જે ઉત્તમ સંહનનવાળા ને અંતર્મુહૂર્ત માટે કોઈ એક વિષયમાં એકાગ્ર ચિંતા નિરોધરૂપ ધ્યાનનું લક્ષણ કહ્યું તે બન્ને રૂપે જાણવું, અર્થાત્ શુભ અને અશુભ બન્ને પ્રકારે. ઉત્કૃષ્ટ અશુભધ્યાન તથા ઉત્કૃષ્ટ શુભધ્યાન બન્ને ઉત્તમ સંહનનવાળા જ કરી શકે. ખોટા(કષાયયુક્ત) પરિણામોમાં ઉપયોગને અંતર્મુહૂર્ત માટે રોકવો ઉત્કૃષ્ટ અશુભ ધ્યાન છે, જેનું ફળ સાતમી નરકનો આસ્રવ છે તથા શુકલ પરિણામોમાં ઉપયોગને અંતર્મુહૂર્ત માટે રોકી રાખવો ઉત્કૃષ્ટ શુભધ્યાન કહેવાય છે, જેનું ફળ કેવલ્યપ્રાપ્તિ છે. આ શુભ અને અશુભ ધ્યાનની અપેક્ષાએ ધ્યાનના ચાર ભેદ કર્યા છે. (૧) આર્તધ્યાન (૨) રૌદ્રધ્યાન (૩) ધર્મધ્યાન (૪) શુકલધ્યાન. આમાંથી પહેલા બે અશુભની શ્રેણીમાં આવે છે કારણ કે તેનું ફળ નરક-તિર્યચાદિ અશુભ ગતિ છે તથા શેષ બે શુભની શ્રેણીમાં આવે છે કારણ કે તેનું ફળ સ્વર્ગ-મોક્ષ છે.

પ્રથમ બે ને જાણવાનું પ્રયોજન તેમનો ત્યાગ કરવાનું છે તથા પછીના બે ને જાણવાનું પ્રયોજન તેમને ગ્રહણ કરવાનું છે. જેનો ત્યાગ કરવાનો છે તેના સ્વરૂપને પણ સૂક્ષ્મતાથી જાણવું જોઈએ, નહીં તો અજ્ઞાનતાવશ તેનું આચરણ થઈ જાય છે. પહેલા બે અર્થાત્ આર્તધ્યાન તથા રૌદ્રધ્યાનના સંસ્કાર તો અનાદિકાળથી છે અને તેના અનેક છદ્મ વેષ છે, જે દરેક વખતે નવા - નવા રૂપોમાં આવે છે અને જીવને ભ્રમમાં નાંખીને પોતાના હિતેથી મનાવડાવે છે, તેથી જીવ તેનો મોહ ત્યાગવા નથી ઈચ્છતો, માટે તેના છદ્મ રૂપોને પ્રગટ કરવા માટે પ્રથમ તેના સ્વરૂપનો વિચાર કરીશું. (ક્રમશઃ)

परमनो स्पर्श - १२१
अंतर्मुખतानो उद्यास

✿✿✿✿✿✿✿✿ **पद्मश्री डो. कुमारपाण देसाई** ✿✿✿✿✿✿✿✿

अंतर्मुखतानी साधनाना मार्गे जतां प्रारंभे तमे तमारा आत्मानो अवाज क्यारेक सांभल्यो उशे! ज्वनमां कोठ पोटो विचार के अनुचित कार्य करतां पूर्वे भीतरमांथी तमने थोभावतो, अटकावतो अवाज सांभलायो उशे. तमारा अंतरनी अदालतमां बिराजमान जगृत न्यायमूर्ति तमने येतवणीना सूर आपी यूक्यो उशे.

कोठपण पापकर्म के अनिष्ट कार्य करतां पूर्वे आ अवाज ऐक वार व्यक्तिने येतवे छे, अने थोभाववानो प्रयत्न करे छे, पण जो अशुभ वृत्तिनुं प्राबल्य होय के पछी इन्द्रियोनो स्वेच्छायार होय, तो व्यक्ति अना अंतरना अवाजने दबावीने, निम्न कक्षानुं उलकुं के अधम कार्य करतो होय छे. आ अंतरनो अवाज आपणा अंतःकरणमां रडेलां शुभ तत्त्वोमांथी सर्जतो होय छे. केटलीक व्यक्तिओ अे आत्माना अवाजने सांभलीने अटकी जती होय छे अने केटलीक व्यक्तिओ आत्मानो अवाज सांभलवा छतां अनी उपेक्षा करीने ચालता ચિन्ता सडारे कार्य करती होय छे.

घषी वार व्यक्तिओ पोताना अणधार्या के स्वार्थपूर्णा वर्तनना बयाव माटे आत्माना अवाजो आशरो लेती होय छे. भारतना पूर्व वडाप्रधान इन्दिरा गांधीअे आ ‘अंतरात्माना अवाज’ ने नामे केवा पोताने लाभदायी अने प्रजाने डानिकारक राजकीय निर्णयो लीधा छता, ते आपणे जणुअे छीअे. दरेक व्यक्ति आ आत्मानो अवाज सांभलती होय छे, परंतु ते अवाजने अनुसरनारी व्यक्तिओ विरल होय छे. ख्रिस्ती धर्ममां मार्टीन ल्यूथरे कुहुं छतुं के, “हुं पोप अने अेमना अधा पादरीओ करतां मारा पोताना हृदयथी अधिक लयभीत रहुं छुं. मारी अंदर ज मडान पोपना आत्मानो निवास छे.” आ कथन आत्माना अवाजनी ओणभ आपे छे. साधकने

माटे आ अवाज अेना साधक -ज्वननो मार्गदर्शक होय छे. अे अवाजना ध्वनिओना पगले अे आगण गति करतो होय छे.

अंतर्मुखतानी टेक्सबुकनो पडेलो पाठ छे आत्मओणभ, जेमां पोताना भीतरना भावोनी ओणभ पामवामां आवे छे. अेनो बीजे पाठ आत्मानो अवाज छे, जेने जणवानो अने अनुसरवानो साधक प्रयत्न करे छे. अे आ जगतना कोलाउलथी जेटलो दूर उशे, अेटलो वधु स्पष्ट रुपे आत्मानो अवाज सांभली शकशे. प्रवृत्तिओनी लरमारनी वच्ये रहनेारो, कार्यामां डूबेला मानवीनुं ज्वन मोभाईलना अवाजे सांभलवामां समाप्त थई जण्य छे. त्यां अेने आत्मानो अवाज सांभलवानी अनुकूलता क्यंथी सांपडे ?

बडारना अवाजेअे आपणी भीतर पर मोट्टे आक्रमण कर्युं छे. घोंघाटियुं संगीत तमारा हृदयमां कोठ उमदा भाव जगाडी शकतुं नथी. माईक पर गवाता गरबाओ तमारा भीतरनी लक्तिने जगाडी शकता नथी. धर्मने नामे थतां मोटां प्रदर्शनो अने आडंबरोमां तो आत्मानो अवाज गुंणणार्थ जतो होय छे. आत्मानो अवाज सांभलवा याडनारी व्यक्तिअे स्थण अने समय बनने विशे विचारवुं जोईअे. अेवुं स्थण होय के ज्यां अे शांतिथी आत्मस्थ थईने बेसी शके अने अेने माटे अेनी पासे प्रतिदिन निश्चित समय होय.

आत्मओणभ अने आत्मअवाज पछी त्रीज वात आत्मऔषधनी छे. आ आत्मऔषध अेटले शुं? आपणे आत्माना अनेक औषधो जणुअे छीअे, जेमां प्रार्थना, उपासना, ध्यान, जप, अेकांत वगैरेनो समावेश थाय छे. आ औषधोना उपचारनो विचार करती वખते अे विचार करवो जोईअे के मारे माटे क्युं औषध योग्य छे ? डॉक्टर जेम दर्दनुं निदान

કરીને કોઈને પીવાનું સિરપ આપે છે, કોઈને ટેબ્લેટ આપે છે, કોઈને ઈજેક્શન આપે છે, તો કોઈનું ઓપરેશન કરે છે. આત્માના ઔષધનું પણ આવું જ છે.

તમારા આત્મામાં પડેલી વૃત્તિઓને ઓળખીને એને દૂર કરે એવું ઔષધ તમારે શોધવાનું છે. અંદર પડેલા રાગદ્વેષોથી મુક્ત થવા માટે ઉપચાર જરૂરી છે. આ તદ્દન નવી વાત હોવાથી એને વિશે જરા દષ્ટાંતથી જોઈએ.

અંતઃકરણની શુદ્ધિ કરવી હોય તો તેને માટે પ્રાર્થના ઉપયોગી બને છે. વ્યક્તિ ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરીને એના ગુણોનું સ્મરણ કરે છે અને એના ગુણોના સ્મરણ સાથે પોતાના ભીતરમાં એ ગુણોની પ્રાપ્તિ માટેનો સંકલ્પ કરે છે. ભોજન પ્રત્યે અતિશય રાગ હોય, પ્રાણીની જેમ સતત કંઈક ને કંઈક વાનગી વાગોળ્યા કરતો હોય, સ્વાદિષ્ટ વાનગીઓમાં જ જેનું મન સતત ભમ્યા કરતું હોય અને સારું ભોજન મળતાં સ્વર્ગીય આનંદનો અનુભવ કરતો હોય, એને માટે ઉપવાસ એ ઔષધ છે. આખો દિવસ જેનું ચિત્ત ભોજનમાં ભમતું હોય એ ચિત્ત ઉપવાસને કારણે ભોજનમાં ભમતું બંધ થઈ જશે અને ધીરે ધીરે આત્મચિંતન તરફ વળશે.

કેટલીક વ્યક્તિઓનું મન સતત સંકલ્પો અને વિકલ્પોમાં ડૂબેલું હોય છે. કોઈ નાની ઘટના પણ એમના મનને અતિશય અકળાવી મૂકતી હોય છે અને કોઈ મોટી દુર્ઘટના બને, તો દિવસોના દિવસો સુધી એના દુઃખમાં નિમગ્ન રહે છે, એમનું મન સતત એમને દોડાવે છે. એ દિવસે અને રાત્રે સ્વપ્નમાં પણ મનની દોડ લગાવતા હોય છે. વળી મન એવું થઈ ગયું હોય છે કે જે સહેજે નવરું રહી શકતું નથી. એ વિના કારણે મોબાઈલ પર લાંબો સમય વાતચીત કરતું રહે છે. એ એના ચિત્તની ચંચળતા એવી હોય છે કે એનું મન ક્યારેય નવરું પડતું નથી. આવી વ્યક્તિને માટે ધ્યાન અતિ આવશ્યક છે. કારણ કે ધ્યાન કરવાથી સૌપ્રથમ તો એ અહીં તહીં ભમતા-ભટકતા મન પર અને ઉધમાન કરતા ચિત્ત પર અંકુશ

મેળવી શકશે. એમાં પ્રારંભે એવું બનશે કે ધ્યાન કરતી વખતે પણ મનમાં આખી ય બાહ્ય સૃષ્ટિ અને રાગ-દ્વેષ સામે જ દેખાયા કરશે; પરંતુ એ સમયે વ્યક્તિ પહેલાં પોતાના ઈષ્ટદેવ કે આદર્શનું ચિત્રપટ નજર સામે રાખે અને ખુલ્લી આંખે ધ્યાન કરે અને ત્યારબાદ બંધ આંખે ધ્યાન કરે તો એને મનની શાંતિ સાંપડશે, પોતાના ભીતરની ઓળખ મળશે અને સમય જતાં ભીતરમાં પડેલા તેજનું પ્રાગટ્ય થશે.

કેટલીક વ્યક્તિઓ બોલ્યા વગર રહી શકતી નથી. સંબદ્ધ અને અસંબદ્ધ સતત બોલતી રહે છે. આવી વ્યક્તિઓને માટે જપ એ ઔષધ છે. કોઈને માટે એકાંત એ આત્મઓળખની પગદંડી છે. કોઈના મનને ભજન ગાવાથી શાંતિ મળતી હોય છે, તો કોઈને ગ્રંથવાંચનથી આનંદ પ્રાપ્ત થતો હોય છે, તો એ ગ્રંથવાંચન કરે છે. આ બધાનો હેતુ તો એટલો છે કે તમારે અંતર્દષ્ટિ કેળવવા માટે જરૂરી ઔષધની શોધ કરવી અને આ રીતે મનની શાંતિ અને સ્થિરતા સધાતાં એની આંતરદષ્ટિનો ઉઘાડ થશે. એનું મન સમતાભાવ ધારણ કરતું થશે, ઘટનાઓથી ડહોળાશે નહીં, પરિસ્થિતિથી અકળાશે નહીં અને આવા સમતાભાવને કારણે એના ચિત્તમાં સરોવરના શાંત જળની માફક શાંતિનો અનુભવ કરશે અને આવી શાંતિ મળશે એટલે એનું મન બાહ્ય દષ્ટિ છોડી ભીતર તરફ દષ્ટિ કરશે. એની અંતર્દષ્ટિ ઊઘડશે અને એની સાથોસાથ એના જીવનમાં પ્રસન્નતા વ્યાપી જશે.

પહેલાં જીવનમાં ભૌતિક ચીજ-વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ ન થાય તો ભારે અજંપો થતો હતો, મન અતિ ઉદ્વિગ્ન રહેતું હતું, હતાશા અને ગાઠ નિરાશા ઘેરી વળતાં હતાં અને એથીયે વધારે બિનજરૂરી ચિંતાઓ મન પર સવાર થઈ જતી હતી. ઉદાસ મનને આખી દુનિયા ઉદાસીન લાગતી હતી. હવે મન શાંત થતાં સઘળું બદલાઈ જશે. મહાયોગી આનંદઘનજીએ કહ્યું છે તેવો અનુભવ થશે, ‘મન સાધ્યું, તેણે સઘળું સાધ્યું.’

હવે મનમાં અપેક્ષાઓની દોડાદોડ નહીં રહે,
(અનુસંધાન પાના નં. ૪૨ પર)

કેવી રીતે કરે ? જ્યારે અંતરાત્માએ નિજ સ્વરૂપમાં સુખ અનુભવ્યું છે તેથી આત્માનો વિશ્વાસ કરીને આત્મામાં રહે છે. સ્વ આત્મા સિવાય જગતના કોઈ પદાર્થમાં અંતરાત્માને વિશ્વાસ આવતો નથી તેમ બાહ્ય પદાર્થો સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર આદિ રમ્ય પણ લાગતા નથી. આ વિષયને આચાર્યદેવ અહીં વ્યક્ત કરે છે.

અંતરાત્માને આત્મામાં પરમસુખ લાગે છે અને અનુભવે છે. બહિરાત્મા જગતના પદાર્થોમાં-પ્રથમ દેહમાં પ્રીતિ માને છે. દેહ રમ્ય લાગે છે. પરમકૃપાળુદેવ દ્વાદશ અનુપ્રેક્ષામાં લખે છે. દેહ એટલે શું ?

“ખાણ મૂત્રને મળની, રોગ જરાનું નિવાસનું ધામ;
કાયા એવી ગણીને, માન ત્યજીને કર સાર્થક આમ.”

દેહ તો મળમૂત્રની ખાણ સમાન છે. રોગ, શોક, દુઃખ, મૃત્યુ, વૃદ્ધાવસ્થા આ બધાનું આશ્રયસ્થાન છે. હે મૂઢજીવ ! તું તેમાં વિશ્વાસ રાખે છે. તેને રમણીય માને છે. સદ્ગુરુના ઉપદેશથી તે ભૂલને તું સુધારી લે તો બહિરાત્માથી મુક્ત થઈ અંતરાત્મા બની શકીશ.

પાંચ ઈન્દ્રિયોમાં ક્યાં રમણીયતા થાય એમ છે! મુખ-દુર્ગન્ધથી ભરેલું છે. સાફ કરીએ પણ સફાઈ કામ પૂરું કરીએ ત્યાં દુર્ગન્ધ થવા લાગે છે. નાક-લીંટ-શ્લેષ્મથી ભરેલું છે. કર્ણ મેલથી ભરેલા છે. ચક્ષુ ઈન્દ્રિય રોગથી ભરેલી છે. સ્પર્શીન્દ્રિય ક્યારેય સુખ આપી શકતી નથી. તેમાં શું રાચવું ? કૃપાળુદેવ કવિત્તમાં મર્મવાતને સ્પષ્ટ કરે છે :-

“અનંત સૌખ્ય નામ દુઃખ ત્યાં રહી ન મિત્રતા !
અનંત દુઃખ નામ સૌખ્ય પ્રેમ ત્યાં વિચિત્રતા !!!
ઉઘાડ ન્યાય નેત્રને નિહાળ રે ! નિહાળ તું;
નિવૃત્તિ શીઘ્રમેવ ધારી તે પ્રવૃત્તિ બાળ તું.”

બહિરાત્મ જીવને અનંત સુખ છે એવા આત્મામાં પ્રીતિ નથી, મિત્રતા નથી. અનંત દુઃખ અને નામ માત્ર બહારનું સુખ-સાચું સુખ નહિ એવા બાહ્ય પદાર્થોમાં પ્રેમ છે. ત્યારે પરમકૃપાળુદેવનો બોધ છે કે

તારા ચર્મચક્ષુથી ન જોતાં દિવ્ય ચક્ષુથી તું નિહાળ કે હું જે માની રહ્યો છું તે ખોટું છે. બહારના પદાર્થોમાંથી ક્યારેય સુખ મળશે નહિ કારણ કે તે પદાર્થો અચેતન જડ છે. એમાંથી કદાપિ સુખ મળે તેમ નથી. તે પદાર્થો વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય નથી તેમજ રમણીય પણ નથી. માટે એ માન્યતાથી મુક્ત થઈને અંતરાત્મા થવા પુરુષાર્થ કર.

વિશેષાર્થ : બહિરાત્માનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ અને અંતરાત્માનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ આ શ્લોકમાં દર્શિત થયું છે.

(૧) **દેહાત્મદૃષ્ટીનાં જગત વિશ્વાસ્ય રમ્યં એવ શરીર સાથે જેની આત્મબુદ્ધિ છે તેવા મૂઢ, મિથ્યાદષ્ટિ, બહિરાત્મા શરીરમાં આત્મબુદ્ધિ માનીને જીવે છે. હરિયાળા એવા ઉદ્યાનને તજીને ઘગઘગતા રણપ્રદેશમાં જીવે છે. ત્યાં ક્યાંય સુખશાંતિ નથી. ભવિષ્યમાં ત્યાંથી મળવાની પણ નથી, માત્ર આકુળતા જ મળે છે છતાં મૂઢ જીવ તેમાં જ રાચે છે, રમે છે, આનંદ માને છે. અંતરાત્મા તો નિજ ચૈતન્ય ઉદ્યાનમાં રહે છે. શાશ્વત શાંતિને પામે છે. શાંત, રમણીય, વિશ્વસનીય, ચૈતન્યધામ છે તેમાં આશ્રય કરીને અંતરાત્મા સુખને અનુભવે છે. પરદ્રવ્યના પરિતાપમાં કેમ વિશ્વાસ થાય અથવા કેમ રમણીયતા અનુભવાય.**

(૨) **સ્વાત્મનિ એવ દૃષ્ટિનાં કવ વિશ્વાસઃ કવ રતિઃ** અર્થાત્ સ્વરૂપમાં જ જેની આત્મદષ્ટિ છે તે અંતરાત્મા નિજ ચૈતન્ય રત્નાકર વાટિકામાં વિહરે છે. શાંતિ, સુખ અને આનંદ અનુભવે છે. જ્ઞાનીને પોતાનો આત્મા પ્રેમમય લાગે છે. જગતના પદાર્થો સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર આદિ સ્વપ્નેય પ્રેમમય, વિશ્વસનીય, આદરણીય, પ્રશંસનીય, કમનીય લાગતા નથી.

ચક્રવર્તી ક્ષાયિક સમકિતના ધારક રાજાને છ ખંડનું રાજ્ય હોય, અનેક મહારાણીઓ હોય, સુખ સાહ્યબીના ઢગલા હોય તેને એમા શું રતિ હોય ? કદાપિ નહિ. તે ચૈતન્યનાં મહિમાના મહેલમાં મહાલતો હોય છે.

પરમકૃપાળુ દેવના ‘અંતિમ બોધ’ કાવ્યના ઉદ્ગારો છે:-

શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીશી

અશોકભાઈ પી. શાહ

૨૧ મા તીર્થંકર શ્રી નમિનાથ તીર્થંકર સ્તવન
પ્રારંભ

ભૂમિકા : ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજે મલ્લિનાથ અને શ્રી મુનિસુવ્રત તીર્થંકર ભગવાનની સ્તવના દ્વારા જિનવાણીમાં પ્રરૂપાયેલા ષટ્કારકરૂપ કારણ-કાર્ય સિદ્ધાંતના ગહન વિષયને પ્રભુભક્તિના માધ્યમથી સરળતાપૂર્વક રજૂ કર્યો. એ જ તેમના જિનેશ્વર અને જિનવાણી પ્રત્યેના અસીમ પ્રેમનું દ્યોતક છે. પણ હવે તો સિદ્ધાંતને ગૌણ કરી માત્ર અને માત્ર પ્રભુપ્રેમમાં ડૂબવા તેમનું મન થનગની રહ્યું છે; કહો તો, વર્ષાઋતુના મુશળધાર વરસાદની જેમ તેમના આ પ્રેમે માઝા મૂકી છે ! અને તેથી જ આ સ્તવનમાં આ પ્રભુભક્ત માત્ર ભક્તિ નહિ પણ પોતાની કવિત્વશક્તિ અને કલ્પનાશક્તિને છૂટો દોર આપી પ્રભુભક્તિને અનરાધાર વર્ષાનું રૂપક આપી તે વર્ષાથી નવપલ્લવિત થતી સૃષ્ટિના અનેક રૂપરંગને સાધકની સમ્યક્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપ ક્રમશઃ આધ્યાત્મિક ઉન્નતિના સોપાનો સાથે સરખાવી પરાભક્તિના ફળસ્વરૂપ શુક્લધ્યાન, કેવળજ્ઞાન અને સિદ્ધપદ સુધી પહોંચાડે છે. અને તે સર્વનું કારણ પ્રભુભક્તિને બતાવી આપણને પણ એ પ્રેમવર્ષામાં ભીંજવી એવા પારમાર્થિક ભક્તિમાર્ગે દોરી જાય છે; કઈ રીતે તે જોઈએ :

શ્રી નમિ જિનવર સેવ, ઘનાઘન ઉનમ્યો રે, ઘ૦
દીઠાં મિથ્યારોરવ, ભવિક ચિત્તથી ગમ્યો રે; ભ૦
શુચિ આચરણા રીતિ, તે અભ્ર વધે વડા રે, તે૦
આતમ પરિણતિ શુદ્ધ, તે વીજ ઝબુકડા રે. તે૦૧.

શબ્દાર્થ : શ્રી નમિ જિનેશ્વરની સેવનારૂપ ઘનઘોર વર્ષા જ્યારે ઉમટે છે ત્યારે ભવિકજનને તેનો એટલો ‘ગમો’ વર્તે છે કે તેના ઉલ્લાસમાં તેના ચિત્તમાંથી મિથ્યાત્વનો ભય ભાગી જાય છે. વળી, પવિત્ર

આચરણરૂપી મહાન મેઘની તેના હૃદય-આકાશમાં વૃદ્ધિ થતાં શુદ્ધ આત્મપરિણતિરૂપી વીજળી ઝબકારા મારે છે. (ઘનાઘન = ઘનઘોર વર્ષા; ઉનમ્યો = ઉમટ્યો, ઉપજ્યો; અભ્ર = આકાશ, વાદળું)

ભાવાર્થ : સંસારના ત્રિવિધ તાપના દુઃખોથી જે નિર્વેદ પામ્યા છે એવા ભવિક જીવો મહત્પુણ્યના ઉદયથી જ્યારે શ્રી નમિ જિનેશ્વર જેવા તીર્થંકર ભગવંતોની સેવનારૂપ, અર્થાત્ જિનભક્તિરૂપ મુશળધાર વર્ષાથી ભીંજાય છે ત્યારે તેમના ચિત્તમાં શું ફેરફાર થાય છે તેની વાત ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી કરે છે. જેમ ઘનઘોર વર્ષાથી સૃષ્ટિનું આખું વાતાવરણ બદલાઈ જાય છે, અને દુકાળનો ભય ન રહેતાં સર્વત્ર હર્ષોલ્લાસ છવાઈ જાય છે તેમ જિનભક્તિરૂપ વર્ષાથી તરબોળ ભવિકજનોના હૃદયમાંથી મિથ્યાત્વરૂપી દુષ્કાળનો ભય ભાગી જાય છે, અને દુર્ગતિનો ભય રહેતો નથી; જિનભક્તિરૂપ વર્ષાથી અનંતાનુબંધી કષાયરૂપ મલિનતા પણ દૂર થઈ જાય છે. વળી, જેમ વર્ષાકાળમાં આકાશમાં મહા (વડા) મેઘના વાદળા વધવા માંડે છે, તેમ “શુચિ આચરણા રીતિ” - સાધકમાં ભક્તિની સાથે સાથે ત્યાગ, વૈરાગ્ય, વ્રત આદિ શુભ આચરણ વર્ધમાન થવા લાગે છે, જે સૂચવે છે કે સાધકમાં પવિત્ર આચારરૂપે શુભભાવ અવશ્ય ઘટે અને તો જ તે ભક્તિ સાચી. તે માટે પૂજ્યશ્રી રાકેશભાઈ એક સુંદર દૃષ્ટાંત આપતાં કહે છે : પૂજ્યશ્રી લઘુરાજસ્વામીએ એક વખત બધા ભક્તોને રાત્રે લાડવા ખવરાવી આખી રાત ભક્તિ કરાવી અને પછી આખી જિંદગીનું રાત્રિભોજન છોડાવ્યું ! આ છે સદ્ગુરુની અનન્ય શ્રદ્ધારૂપ ભક્તિથી થતી ‘શુચિ આચરણા’ ! જેમ આકાશમાં ઘનઘોર વાદળાંઓ ભેગા થતાં વીજળી ઝબકવા લાગે છે, તેમ પવિત્ર આચાર-

લેશ્યાની પંક્તિ (આલિ) તેના અંતઃકરણમાં પ્રવેશ પામે છે. શુભ લેશ્યા એટલે કષાયની મંદતા, જેના ત્રણ વિભાગ છે-પીત, પદ્મ અને શુકલ. આમ ઉત્તરોત્તર ઘટતા જતા કષાયની પંક્તિઓથી સાધક ચિત્તશુદ્ધિ કરે છે.

વર્ષાથી છલોછલ સરોવર જોઈને જેમ હંસ તેમાં વસીને એકલીન થઈ તેમાં વિહાર કરે છે, તેમ જ્ઞાનીપુરુષોમાં પણ હંસ સમાન, અનેક પવિત્ર ગુણોથી વિભૂષિત મુનિ ભગવંતો જિનભક્તિથી પરાભક્તિના શિખરો સર કરી આત્માની સ્થિર, નિશ્ચળ, શુદ્ધ પરિણતિ દ્વારા ક્ષપકશ્રેણીમાં આરૂઢ થાય છે. અતિવર્ષા થતાં જેમ બધા રસ્તાઓ બંધ થઈ જાય છે તેમ શુદ્ધ ભાવોના હિલોળે ચઢતાં બધા આસ્રવદ્વાર બંધ થઈ જાય છે અને તેથી સંસારની ચારેય ગતિમાં જવાના માર્ગ બંધ થઈ જાય છે. આમ, આ ભવિક આત્મા નિજઘરમાં, સ્વરૂપમાં રહીને સમતાસખીનો સંગ કરી, રંગમાં આવીને આનંદપૂર્વક નિજ ચૈતન્યસ્વરૂપમાં રમણતા કરે છે અને મોક્ષરૂપી પંચમગતિ તરફ વાયુવેગે આગળ ધપે છે ! આવી અદ્ભુત આધ્યાત્મિક દશા કઈ રીતે થઈ તેનું કારણ દર્શાવતાં ગણિશ્રી કહે છે :

સમ્યગ્દષ્ટિ મોર, તિહાં હરખે ઘણું રે, તિં
દેખી અદ્ભુતરૂપ, પરમ જિનવર તણું રે; પં
પ્રભુગુણનો ઉપદેશ, તે જલધારા વહી રે, તે
ધરમ રુચિ ચિત્ત ભૂમિ, માંહિ નિશ્ચલ રહી રે. માં૦૪.

શબ્દાર્થ : સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ મોરની જેમ પરમ જિનેશ્વરનું અદ્ભુત રૂપ જોઈને અત્યંત હર્ષ પામે છે. તેમ જ જિનગુણની સ્તુતિરૂપ મેઘની જલધારા વહેવા માંડે છે અને તે ધર્મની રુચિવાળા જીવોની ચિત્તભૂમિમાં નિશ્ચલરૂપે રહે છે, સ્થિર થઈ જાય છે.

ભાવાર્થ : જેમ વર્ષાનું આગમન થતાં જ મોર અત્યંત આનંદિત થઈ ટહુકા કરે છે અને કળા કરીને નાયવા લાગે છે, તેમ જિનશાસનનો ભક્ત એવો સમ્યક્દષ્ટિ ધર્માત્મા જિનભક્તિ કરતાં કરતાં જિનેશ્વરનું બાહ્ય તેમજ અંતરંગ અદ્ભુત રૂપનું દર્શન કરીને અત્યંત હરખાય છે; અને ક્યારેક તો દેહનું પણ ભાન ન

રહેતાં તે વીતરાગી, શાંત મુદ્રાને જોઈ, તેમાં મુગ્ધ થઈ નાયવા પણ લાગે તો નવાઈ નહીં ! ભગવાનના બાહ્યરૂપ માટે કહેવાય છે કે ઈન્દ્રાદિ અનેક શક્તિશાળી દેવોના રૂપને ભેગું કરીએ તો પણ તીર્થકર પ્રભુના માત્ર એક અંગૂઠાનું તેજ તેનાથી ચઢી જાય ! એટલે જ શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રમાં શ્રી માનતુંગાચાર્ય અનેક રીતે પ્રભુભક્તિ કરતાં પ્રભુના રૂપના પણ ગુણગાન કરતાં ફરમાવે છે :

ચૈઃ શાન્તરાગરુચિભિઃ પરમાણુભિસ્તવં
નિર્માપિતસ્ત્રિભુવનૈક લલામ-ભૂત ।
તાવન્ત એવ યલ્લુ તેઽષ્યણવઃ પૃથિવ્યાં
યત્તે સમાનમપરં ન હિ રૂપમસ્તિ ॥૧૨॥

પ્રભુના અદ્ભુત સ્વરૂપનું દર્શન થતાં આનંદિત થઈ અધ્યાત્મ-કવિવર શ્રી દૌલતરામજી 'દર્શન-સ્તુતિ' માં તે અભિવ્યક્ત કરતાં અને તેનું પારમાર્થિક ફળ બતાવતાં કહે છે :

અબ કાલલબ્ધિબલ તૈં દયાલ,
તુમ દર્શન પાય ભયો પુશાલ;
મન શાંત ભયો મિટિ સકલ દ્વંદ્વ,
ચાખ્યો સ્વાતમરસ દુઃખનિકંદ.

ગણિશ્રી આગળ કહે છે કે જેમ વર્ષાથી અનેક જલધારાઓ ભૂમિમાં ઊતરી ત્યાં સ્થિર થઈ ભૂમિતળને જળથી ભરી દે છે, તેમ પ્રભુના ગુણોની સ્તુતિરૂપ જલધારાઓ સમ્યક્દષ્ટિ જીવના ધર્મથી, તત્ત્વથી રુચિવાન થયેલ ચિત્તમાં પ્રવેશીને ત્યાં નિશ્ચળપણે સ્થિર રહે છે. અર્થાત્ તેમના ચિત્તમાંથી પ્રભુભક્તિનો રંગ કદાપિ ઉતરતો નથી અને તેથી ભાવદશા નિરંતર, નિશ્ચળપણે વર્ધમાન થતી જાય છે.

વર્ષાકાળના બીજા અનેક સુંદર રૂપકો દ્વારા ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી પ્રભુભક્તિની પરાકાષ્ટાએ કઈ રીતે પહોંચાડે છે તેનું દર્શન આવતા અંકમાં કરીશું. (ક્રમશઃ)

ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ

શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ.

દ્વારા તેમને દેહરહિત શા માટે કરો છો ?

ભવ્યજનો હંમેશાં આ દેહમાં રહીને પરમાત્માનું ધ્યાન ધરે છે. તે શરીરથી રહિત, અશરીરી બનવા માટે આ શરીરની આસક્તિ તોડવાનો ઉપદેશ આપે છે. અનાદિકાળથી આ દેહ અને આત્મા સંયોગ-સંબંધથી ક્ષીર-નીર જેમ સાથે ને સાથે જ છે. સ્થૂળ ઔદારિક-વૈક્રિય શરીર તો ભવ પૂરો થતાં છૂટી જાય છે, પરંતુ કાર્મણ અને તૈજસ શરીર તો ભવાંતરમાં પણ જીવની સાથે જ જાય છે. આ કાર્મણ શરીર જ નવા-નવા દેહ ધારણ કરાવી જીવને ચાર ગતિમાં ભમાવે છે અને દુઃખી કરે છે. આ જન્મ-મરણના વિષયકમાંથી છૂટવાનો ઉપાય ભગવાને શ્રી આચારંગ સૂત્રમાં કહ્યો છે : ધૂળે કમ્મ શરીરં અર્થાત્ કાર્મણ શરીરને હણી નાખો. મોહના કારણે જીવને શરીરમાં આસક્તિ થાય છે. આ દેહાસક્તિને તોડો અને દેહાધ્યાસને છોડો, તો જ દેહમાંથી મુક્ત થઈને વિદેહી બની શકાશે. તેથી ભવ્યાત્માને, રાગદ્વેષ રહિત પરમાત્મા અને મધ્યસ્થ મહાપુરુષો, આ આત્મા તથા દેહના વિગ્રહથી છૂટવાની પ્રેરણા આપી તેને ઉપશાંત અને અશરીરી બનવા કહે છે.

આચાર્યશ્રી અત્રે લૌકિક ઉદાહરણ આપી સમજાવે છે કે જેમ કોઈ બે વ્યક્તિ વચ્ચે વિગ્રહ-ઝગડો થાય ત્યારે મધ્યસ્થ પુરુષ તે બન્નેને સમજાવી, છૂટા પાડી, શાંત કરે છે તેમ આત્મા અને શરીર બન્ને જુદા સ્વતંત્ર દ્રવ્ય છે. પરમાત્માનું ધ્યાન અનાદિકાળના તે ઝગડાને શાંત કરી દેહમુક્ત, દેહાતીત દશા સુધી લઈ જાય છે.

અહીં અનાદિથી, અનંતકાળથી જડ અને ચેતન વચ્ચે-દેહ અને આત્મા વચ્ચે જે સંસારચક્રરૂપી સંગ્રામ-વિગ્રહ ચાલી રહેલ છે તેને મીટાવીને જિનેશ્વર પ્રભુ આત્માનો ઉદ્ધાર કેવી રીતે કરે છે તે પરમાર્થથી બતાવ્યું છે : ધ્યાનથી અશરીરીપણાની સિદ્ધિ.

પહેલા તો આચાર્યશ્રી આશ્ચર્ય વ્યક્ત કરે છે કે જે શરીર વડે ભક્તો ભગવાનનું ધ્યાન કરે છે, તે શરીરનો જ પરમાત્મા નાશ કેમ કરતા હશે ? એટલે

કે તે શરીરની જરાય આસક્તિ ન રાખવાનો ઉપદેશ તીર્થંકર ભગવાન કેમ આપતા હશે ? તેના જવાબમાં સિદ્ધસેન દીવાકરસૂરિજી સમાધાન કરે છે કે વીતરાગી જિનેશ્વર દેવોનો સ્વભાવ જ કંઈક એવો છે કે કલેશ (વિગ્રહ) ના કારણ (દેહ) ને જ સૌથી પ્રથમ શાંત અને નિર્મૂળ કરે છે, જેથી શાંતિ થાય.

અત્રે 'વિગ્રહ' અને 'મધ્યવિવર્તી' એ બન્ને શબ્દોના શ્લેષ અલંકાર (દ્વિઅર્થી) છે :

વિગ્રહ = (૧) શરીર, (૨) દ્વેષ

મધ્યવિવર્તી = (૧) મધ્યસ્થ વ્યક્તિ, (૨) રાગદ્વેષ રહિત જિનેશ્વર.

અધ્યાત્મ કવિ કહે છે:

ભાડે લીધી ઓરડી, ટૂંક સમયને માટે;
શણગારી શા કામની, કરી ઘણેરો ઠાઠ.
વજ્રતુલ્ય કાયા કરી, વજ્રનું બખ્તર પેર;
પેસ વજ્રની ઓરડીમાં, મટે ન કાળનો કેર.

એક વખત દેહ અને આત્માની ભિન્નતાનો અનુભવ કર્યા પછી જીવ ક્રમેક્રમે એ અનુભવ વધારતો રહે છે. પ્રભુના ઊંડા સ્મરણના ફળરૂપે દેહ-આત્માની ભિન્નતાનો જે અનુભવ કરી શકાય છે તે અનુભવની ક્રિયાને સાચું ધ્યાન-પરમાર્થ ધ્યાન કહે છે. આવો અનુભવ તથા અનુભવ કરવાની શક્તિ માત્ર ભવ્યજીવને જ પ્રાપ્ત થાય છે. અર્થાત્ ભવ્યજીવ અને તેમાંય નિકટભવી જીવ જ સાચા અર્થમાં ધ્યાનમાં જઈ શકે છે. સાચા ધ્યાનમાં લીન બનનારને સામાન્ય રીતે ૧૫ થી વધુ ભવ સિદ્ધ-બુદ્ધ-મુક્ત થવા માટે લાગતા નથી.

જીવ પ્રભુને હૃદયમાં સ્થાપી, અંતર્મુખ બની, પ્રભુનું ધ્યાન ધરે છે, ત્યારે તેનો હેતુ મુખ્યત્વે આત્માને શુદ્ધ કરવાનો હોય છે. પ્રભુને સાચા ભાવથી હૃદયમાં સ્થાપવામાં આવે તો પ્રભુ ભક્તના દેહનો જ નાશ કરે છે. આ રીતે પ્રભુ જ્યાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે તે દેહનો જ નાશ પ્રભુ કરતાં હોવા છતાં, ભક્તના કલ્યાણ અને ભાવને અનુરૂપ જ તેમનું કાર્ય હોય છે.

આથી આ આરંભનો વિરોધાભાસ ટળી જાય છે અને વાસ્તવિક સમજ તથા પ્રભુનું સાચું માહાત્મ્ય પ્રગટ થાય છે.

માદા પક્ષી માળામાં પોતાના ઈંડાનું સેવન કરે છે. ઈંડામાં જ તેનું મૂર્તસ્વરૂપ સમાયું છે. એ રીતે દેહરૂપી માળામાં ભક્ત ભગવાનનું મમતાપૂર્વક સેવન કરે છે. પક્ષીની મમતા પૂર્ણ થતાં ઈંડુ મૂર્તરૂપ ધારણ કરે છે અને ઈંડાનું અચેત બાહ્ય ખોખું છોડી દે છે અથવા નાશ કરે છે. તેવી રીતે આપનું (પ્રભુનું) પૂર્ણ પરમાત્મ સ્વરૂપ ભક્તના હૃદયમાં / આત્મામાં પ્રગટ થતાં દેહરૂપ આવરણનો આપ નાશ કરી દો છો.

ડાંગરનું ફોતરું ચોખાની રક્ષા કરે છે. ફોતરાની અંદર જ ચોખા પરિપક્વ થાય છે, પણ ચોખાના દાણા પાકી જતાં ફોતરાને દૂર કરી તેનો નાશ કરવામાં આવે છે. ચોખાનું પૂર્ણરૂપ પ્રગટ થાય છે અને ફોતરું અદૃશ્ય (નાશ) થઈ જાય છે. તેવી રીતે હે જિનેશ્વર ! જે શરીરમાં ભક્તે મૂર્તરૂપથી આપને સાધ્ય કર્યા તે શરીરનો આપ નાશ કરાવી દો છો અથવા કહો કે શરીરનો નાશ થઈ જાય છે.

સાધનાનું કામ પૂરું થયું અને સાધનને ફેંકી દેવામાં આવ્યું. પૂર્ણ સિદ્ધિમાં હવે સાધન અપેક્ષિત નથી, કેમ કે દેહ તો બાહ્ય સાધન હતું, એક પ્રકારનું બંધન હતું, વિગ્રહ હતો. તે વિગ્રહને દૂર કરવો તે મહાપુરુષો (અને પ્રભુનો) મધ્યસ્થ સ્વભાવ અને પ્રકૃતિ છે.

વ્યવહારમાં મધ્યસ્થતા ગ્રામ પંચાયત જેવી છે, જ્યારે અધ્યાત્મમાં મધ્યસ્થતા શુદ્ધ આત્મતત્ત્વની શ્રેણીના આરોહણ સાથે વિગ્રહ-શરીરનો નાશ કરે છે. અનાદિકાળનું બંધન એવું આ શરીર, હકીકતમાં જે વિગ્રહ હતું, જંજાળનું મૂળ હતું, જન્મ-મરણ નું કારણ હતું, તે વિગ્રહને હવે છોડવાનો અવસર આવી ગયો છે. પુણ્યયોગનું અવલંબન લઈને ઉન્નત થયેલ આત્મા હવે પુણ્યનું પણ વિસર્જન કરે છે. રેશમના કીડાએ જે કોશેટામાં રહીને નિજનું નિર્માણ કર્યું તેને હવે છોડી દે છે. તાત્પર્ય કે સાધનામાં અમુક સીમા

સુધી શરીર સાધનભૂત હતું. સીમા સમાપ્ત થતાં શરીરનું સમાપન થઈ જાય છે. આ જ અંતરાત્માની સિદ્ધિ છે.

દ્રવ્યની સહજ પર્યાયને ‘ભાવ’ કહે છે. ચાર નિક્ષેપમાં ભાવ નિક્ષેપનું સ્વતંત્ર વિધાન છે. ભાવ એ દ્રવ્યનો પ્રાણ છે. પદાર્થના બધા ગુણધર્મો ભાવરૂપમાં જ પ્રગટ થાય છે. ભાવને અભિવ્યક્ત કરવા તે ‘ભાવના’ કહેવાય છે. સમજપૂર્વક વિસ્તારથી ભાવનાને વિશેષરૂપ આપવું તે ‘પ્રભાવના’ છે. પરંતુ ‘વિભાવના’ તો એક નિરાળી ભાવનાની અભિવ્યક્તિ છે. વિભાવોથી ઉપર ઉઠી આત્મામાં જિનેશ્વરની આરાધના કરવી તે ‘વિભાવના’ છે. તેમાં ભેદજ્ઞાનની તીવ્રતા અને રોમ રોમ આત્માનુસંધાન છે. આ શ્લોક-૧૬ માં તેને વિભાવ્યસે કહ્યું છે.

વિચક્ષણ આચાર્યશ્રીએ શરીરને ઉપાદેય અને હેય એમ બન્ને અવસ્થાનું ભાજન (પાત્ર) માન્યું છે. સાધનાકાળમાં શરીર ઉપાદેય-રાખવા યોગ્ય છે. ધર્મસાધનામાં દેહ એક પૂર્ણ ઉપકારી સાધન છે. આત્મસ્વરૂપની પરિણતિ-પ્રાપ્તિ થતાં શરીર હેય બની જાય છે. અહીં દેહમાં મન-વચન-કાયાના ત્રણે યોગ સમાય છે.

સાધનામાં દમન અને શમન બન્નેનું સ્થાન છે. દમનમાં અજ્ઞાનની પાર્શ્વભૂમિકા છે. દમનમાં આવેશને દબાવવામાં આવે છે. ક્યારેક વિવેકરહિત દમન ઘાતક પણ બને છે. તેથી દમન એ કનિષ્ઠ ક્રિયા છે. શમનમાં જ્ઞાનની પાર્શ્વભૂમિકા છે. શમનમાં આવેશને શાંત કરવામાં આવે છે. વિવેકયુક્ત પ્રક્રિયા શમનની શ્રેણીમાં આવે છે. શમન એ શ્રેષ્ઠ ક્રિયા છે. તેથી જ આ શ્લોકમાં પ્રશમયન્તિ કહેલ છે.

સાધ્ય આત્મા સ્વયંસિદ્ધ છે. તે સહજ, શાશ્વત, સદા ઉપસ્થિત તત્ત્વ છે. માટે સાધકે તો માત્ર અવરોધ, શરીર અને કર્મો, દૂર કરવાના છે. જેમ વાદળોમાં સૂર્ય છે, માટીમાં સુવર્ણ છે, મ્યાનમાં તલવાર છે તેમ શરીરમાં આત્મા છે. આમ, બાધક અવરોધ માત્ર આવરણ છે અને સાધનામાં તેને યથાર્થ સમજીને (અનુસંધાન પાના નં. ૩૫ પર)

વૃત્તિક્ષયની પ્રક્રિયા

રમેશભાઈ કાંતિલાલ પંઘાર

“સર્વ શાસ્ત્રોનો (બાર ઉપાંગનો) સાર વૃત્તિને ક્ષય કરવી છે.”-શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

વૃત્તિક્ષયની પ્રક્રિયા એટલે અવચેતન મનના રૂપાંતરણનું ભગીરથ કાર્ય સિદ્ધ કરવું. અવચેતન મનના ઊંડાણમાં ગાઢ અંધકાર છે. અનાદિના અભ્યાસથી નિબિડ બનેલી ગાંઠો-વૃત્તિઓ ધરબાઈને પડેલી છે. આવા હુંડાવસર્પિણી પંચમકાળમાં અસત્ની બોલબાલા / ફેલાવો સર્વત્ર જણાય છે. જગતની બધી રચના અસત્નો આગ્રહ કરાવે એવી છે અને તેને જ્ઞાનીઓએ કર્મતંત્રની જાળ કહી છે. આ કાળમાં સદ્ગુરુની પ્રાપ્તિ પણ અતિ દુર્લભ છે. કદાચિત્ સદ્ગુરુનો યોગ થાય તો પણ જીવની પાત્રતાની કયાશ, ભૌતિક સુખની ભયંકર ભૂખ, પૂર્વના અનારાધક જીવોની બહુલતા વગેરેને લઈ અનાદિની વૃત્તિઓનો ક્ષય કરવો લોઢાના ચણા ચાવવા બરાબર છે.

આત્માને આત્મારૂપ કરવા માટે અંદર અવચેતન મનનું રૂપાંતરણ, આમૂલ પરિવર્તન કરવું અનિવાર્ય છે. આપણે ધારીએ એટલું તે કામ સહેલું નથી. It is like changing - overhauling the entire operating system of the (મન) computer. આત્મનિરીક્ષણ, નિજાવલોકન અને ભેદજ્ઞાનના પ્રયોગાત્મક અભ્યાસથી જ શક્ય બને છે. આવું દુર્ધર રૂપાંતરણ કોઈ હોસ્પિટલના ઓપરેશન રૂમમાં નથી કરવાનું. This has to be done on a flywheel, in real time, while performing our daily routine activities, કર્તવ્ય-ફરજ બજાવતા બજાવતા અનાદિની વૃત્તિનો ક્ષય કરતા જવાનું છે. મન, બુદ્ધિ, ઈન્દ્રિયો તો એના એ જ છે અને તેના દ્વારા આત્માનો ઉપયોગ પ્રવર્તે છે. ‘આત્માની સત્તા વડે તેહ પ્રવર્તે જાણ’. તેથી આત્માનો ઉપયોગ એ જ સાધના છે. ભાવમનરૂપી અશુદ્ધ ઉપયોગને શુદ્ધઉપયોગમાં રૂપાંતરણ કરવાનું છે.

અનાદિની વૃત્તિઓમાં અનંત કાળના અનંત દોષો અંતરગર્ભિત છે. આવતા ભાવના RNA / DNA છે. અવચેતન મનના ગાઢ અંધકારમાં જ્ઞાનપ્રકાશના કિરણને લઈ જઈ વૃત્તિનો ક્ષય કરવાનો છે. આ વૃત્તિઓ પાતાળકૂવો છે. એના ગર્ભમાં અનંત ભવોની સંભાવના રહેલી છે. ચારે ગતિના બારણાં ખુલ્લા રહે છે. ઉદયકાળના રાગદ્વેષ તો પાતાળકૂવાના નમૂનામાત્ર છે. એ નમૂનાનું મિચ્છામિ દુક્કડં કરી માની લઈએ છીએ કે ‘મેં દોષને ટાળી દીધા’ પણ, દોષના મૂળ તો એવાને એવા લીલાછમ રહે છે અને ફરી ફરી ઉદયનું નિમિત્ત પામી રાગદ્વેષ થતાં રહે છે. અંતરંગપરિણતિમાં સદ્વિવેક અને બાહ્ય આચરણમાં સ્વીકારભાવરૂપ આત્મિક પુરુષાર્થ વિના વૃત્તિના મૂળ છેદી ન શકાય.

વૃત્તિનું સ્વરૂપ : સામાન્ય રીતે પહેલા પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિષયને ભોગવવા સંબંધી વિચાર ઉઠે છે. એ વિચારને અનુરૂપ લાગણીઓ ઉશ્કેરાય છે. પછી પ્રારબ્ધ અનુસાર વર્તનમાં આવે છે. પ્રારબ્ધ સાથ ન આપે તો પણ મનની લાગણીઓ ઉશ્કેરાયેલી રહે છે, વિક્ષિપ્ત મન જાતજાતના વિચારો કરી પોતાની વાસનાને સંતોષવાના નિષ્ફળ પ્રયત્નો કરતું રહે છે. અનાદિના આવા અભ્યાસથી વૃત્તિ એટલી બધી પ્રબળ બની ગઈ હોય છે કે વિચારની ભૂમિકા આવ્યા વિના જ સહજ રીતે વાસનાની લાગણી જોર કરતી રહે છે અને જીવ વાસનાને સંતોષવાની પ્રક્રિયામાં ગળાડૂબ રહે છે. તેથી કૃપાળુદેવે મહાત્મા ગાંધીને પત્રમાં કહ્યું ‘માત્ર અવિચારે કરી સંસારના બાહ્ય પદાર્થોમાં મોહબુદ્ધિ રહે છે.’ અર્થાત્, વૃત્તિ એટલે ઉપયોગનું એવું દૃઢ બહિર્મુખ વલણ કે કોઈ પણ વિચાર વિના જ ઈન્દ્રિયના વિષયો તરફ ઉપયોગનું ઢળી જવું. વૃત્તિને વશ થયેલો જીવ વિચારની ભૂમિકામાં આવી શકતો નથી. બીડી, દારૂ, કામવાસના, ઈન્દ્રિયલોલુપતા વગેરેની ટેવમાં ફસાયેલ જીવનો ઉપયોગ વિના વિચારે તે બાજુ ઢળેલો

એ આત્મવિચાર બની રહે છે. આવા વૈરાગ્યરૂપ વિચારોથી ઈન્દ્રિયસંયમ - પ્રત્યાહાર કેળવાતો જાય છે. બાહ્યમાં ઈન્દ્રિયોના વિષયોને છોડવા હિતકારી હોવા છતાં તેની સાથે ભાવસંયમ પણ ન કેળવાય તો તે દ્રવ્યસંયમ કાર્યકારી નીવડતો નથી અને દમનરૂપ બની રહે છે. ભાવસંયમ સહિતના દ્રવ્યસંયમથી અનાદિની વૃત્તિનો ક્ષય થાય છે.

વૃત્તિક્ષય માટે જરૂરી પાત્રતા :

★ કર્તવ્ય-ફરજરૂપ કાર્યો પણ ઉપાધિરૂપ લાગે છે ? ઉપાધિરૂપ નથી લાગતા તો ત્યાં મોહદયા છુપી રીતે સંસારપરિભ્રમણને વેગ આપે છે.

★ વિશેષ પુણ્યોદય હોવા છતાં નિવૃત્ત થવાની ભાવના થાય છે ? નિવૃત્ત થવાની ભાવના નથી તો પુણ્યોદયની મીઠાશ અંતરપરિણતિમાં રહેલી છે અને ભાવપાપનો બંધ થતો રહે છે.

★ સર્વ સંબંધો સ્વાર્થની જાળ જેવા લાગે છે ? લેતી-દેતીનો હિસાબ છે એવો નિર્ણય થયો છે ?

★ અજ્ઞાનનો ભય લાગે છે ? અજ્ઞાન ખૂંચે છે ? 'વિચારવાન જીવને અજ્ઞાન સિવાય બીજો ભય હોવો ન ઘટે.' અજ્ઞાન એ બંધ વૃત્તિનું મૂળ છે. ચારેય પ્રતિબંધ બંધનરૂપ લાગે છે ?

★ કયો સંસાર બંધનરૂપ લાગે છે ? ભ્રાંતિથી ઉત્પન્ન કરેલ અંતરસંસાર કે બાહ્ય ઋણાનુબંધ સંસાર ? બાહ્ય સંસારમાં ફેરફાર શક્ય નથી. પૂર્વે બાંધેલા કર્મોના ફળસ્વરૂપ બધું મળેલ છે. અંતરપરિણતિમાં અહં-મમરૂપ સંસાર જીવે સ્વતંત્રપણે ઉભો કરેલ છે. તે બંધનથી મૂઝાયો છે ? બંધન શલ્યની જેમ ખૂંચે છે ?

★ સંસારગત વહાલપમાં મોળાશ આવી છે ?

અહીં કહેલા મુદ્દાઓ પર જીવે ગંભીરતાથી વિચાર કરવો રહ્યો. પરમાં સુખબુદ્ધિને લઈ બાહ્ય પદાર્થોનું આકર્ષણ સતત રહે છે. બાહ્ય આકર્ષણને નિર્મૂળ કર્યા વિના ઉપયોગનું વલણ-ઝુકાવ પલટો નહિ ખાય. 'વૃત્તિનો ક્ષય કેવી રીતે કરવો?' એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કૃપાળુદેવે કહ્યું, 'વિચારે કરી પર પદાર્થની તુચ્છતા સમજાય તો વૃત્તિ ક્ષય થાય.' બાહ્ય પદાર્થો સાથે સંલગ્ન થયેલ ઉપયોગને વ્યાવૃત્ત કરીને

અંતર્મુખ કરવાનો છે. સમજણપૂર્વક ઉપયોગને પરપદાર્થથી વ્યાવૃત્ત કરવાનો છે અને સ્વદ્રવ્યનો મહિમા-લગની-ઝુરણા વધારી અંદર તરફનું આકર્ષણ ઉત્પન્ન કરી ઉપયોગને અંતર્મુખ કરવાનો છે. અંતરપરિણતિમાં સ્વદ્રવ્યનો વિવેક અને બાહ્યમાં આત્મવિચારે કરી પરવસ્તુની તુચ્છતા સમજાવી. એ બંને એકબીજાને પૂરક છે. બહારનું આકર્ષણ કઈ રીતે નિર્મૂળ થાય તેની વિચારણા પ્રથમ કરીશું. આત્મવિચારે કરી પર વસ્તુની તુચ્છતા સમજાવા અર્થે જરૂરી જ્ઞાન અને સમજણ આ પ્રમાણે હોવી ઘટે :

વૈરાગ્ય અને ઉપશમ : પરપદાર્થમાં સુખબુદ્ધિરૂપ આસક્તિને લઈ ઉપયોગ બહાર તરફ ખેંચાયેલો રહે છે. ઉપદેશબોધ ન ફળે ત્યાં સુધી વૈરાગ્ય પ્રગટવો અસંભવિત છે. તેથી જ્ઞાનીપુરુષોએ ઉપદેશબોધ ગ્રહણ કરવા પર વિશેષ ભાર મુકેલ છે.

ઉપદેશબોધનું સ્વરૂપ:

★ એકાંતે દુઃખરૂપ સંસારને ત્યાગવાનો ભાવ અને નિર્ણય અનિવાર્ય છે. સંસારભાવના પર વિશેષ વિચારણા થવી ઘટે.

★ અનિત્ય ભાવનાનું સ્વરૂપ પણ વિચારવું. ચર્મચક્ષુથી જે કંઈ દેખાય છે તે સર્વ અનિત્ય છે, ક્ષણભંગુર છે. પર પદાર્થ માત્ર અનિત્ય છે અને આગળ વાત કરી તેમ તેઓ કદી પણ જીવને સુખ આપી શકે નહિ. આ વિવેક મુમુક્ષુ જીવને હોવો ઘટે.

★ સર્વ સંબંધો સ્વાર્થની જાળ છે, લેતી-દેતીનો હિસાબ ચૂકતે કરવા આવી મળ્યા છે. 'દિશા દેશથી આવીને પક્ષી વૃક્ષ વસંત, પ્રાતઃ થતા નિજકાર્ય વશ વિધવિધ દેશ ઉડંત'. પૂર્વના ઋણાનુબંધને લંબાવવાને બદલે દેવું ચૂકતે કરી નિવૃત્ત થવાની ભાવના જ હોવી ઘટે. તે સંબંધોને આસક્તિપૂર્વક વળગી રહેવાથી અનંત સંસારની શ્રૃંખલા ચાલુ રહે છે. સર્વથા ત્રિવિધ તાપરૂપ ઉપાધિમાંથી છૂટવાની ભાવના અનિવાર્ય છે.

★ આરંભ-પરિગ્રહ સર્વ પાપનું મૂળ છે. પાંચે પાંચ પ્રકારના જ્ઞાનને આવરણ કરતા જ્ઞાનાવરણ કર્મના બંધનું મૂળ આરંભ-પરિગ્રહ છે. વૈરાગ્ય અને ઉપશમના કાળ છે. ઘણા વર્ષોના વૈરાગ્યને ધૂળધાણી

કરી નાખે છે.

★ વસ્તુ, વ્યક્તિ કે પરિસ્થિતિનો સંગ માત્ર અનર્થના હેતુ છે. તેથી જ્ઞાનીઓ પણ સર્વસંગપરિત્યાગ ઈચ્છે છે.

★ શ્રાવકના ત્રણ મનોરથની ભાવના નિરંતર ભાવવી ઘટે. ‘પરિગ્રહ મમતા તજી કરી પંચ મહાવ્રત ધાર, અંત સમય આલોચના કરું સંથારો સાર’. જંબુસ્વામીના પૂર્વભવમાં શિવકુમાર યુવરાજ હતા. માતા-પિતાએ મુનિદીક્ષા માટે રજા ન આપી. તેમ છતાં ભાવમુનિપણું તેઓ ન રોકી શક્યા. જીવ ભાવ કરવામાં સ્વતંત્ર છે. આવો ઉપદેશબોધ ફળે ત્યારે ગૃહ, કુટુંબ, પરિગ્રહાદિને વિષે અનાસક્તબુદ્ધિ થાય છે તથા તેને લઈ થતા કષાય મંદ થાય છે અને તેને જ ઉપશમ કહે છે. આ અનાસક્તબુદ્ધિને સદ્બુદ્ધિ કહે છે. અર્થાત્ બુદ્ધિનું વિપર્યાસપણું મટે છે અને જીવ આત્મવિચાર કરવાને પાત્ર થાય છે. હવે મુમુક્ષુ દ્રવ્યાનુયોગના સિદ્ધાંતોને સમજવાનો અધિકારી થાય છે. કર્મસિદ્ધાંતની સમજણ, દ્રવ્યોની સ્વતંત્રતા, બે દ્રવ્યો વચ્ચે નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ જ હોય, પોતાના પરિણામની સ્વતંત્રતા-જવાબદારી વિગેરે તેને સ્પષ્ટપણે સમજાય છે.

ઉપદેશબોધ વગર જે જીવો માત્ર દ્રવ્યાનુયોગના અભ્યાસથી આગળ વધવાનો પ્રયત્ન કરે છે તે શુષ્ક જ્ઞાની, પંડિત બને પણ અંતર્મુખતાના અભ્યાસમાં આવી શકે નહિ. તેથી તેઓ મોક્ષમાર્ગ સાધી શકતા નથી. અંતર પરિણતિમાં રૂપાંતરણ આવતું નથી. બહારમાં નિશ્ચયની મોટી વાતો કરતા હોવા છતાં અંતરપરિણતિમાં મિથ્યાત્વના પરિણામ હોય. ‘બંધ મોક્ષ છે કલ્પના, ભાખે વાણી માંહી; વર્તે મોહાવેશમાં શુષ્કજ્ઞાની તે આંહી’-શ્રી આત્મસિદ્ધિ.

વૈરાગ્ય-ઉપશમથી રસતરબોળ સદ્બુદ્ધિ અંતર્મુખતાની સાધનામાં પ્રવેશ કરે છે. અહીં આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે વૈરાગ્ય-ઉપશમ સહિત કર્મસિદ્ધાંતની સમજણ, દ્રવ્યોની સ્વતંત્રતા, પોતાના પરિણામની જવાબદારી વગેરેની સ્પષ્ટ સમજણ સાથે ઉદયપ્રસંગે શાંત સ્વીકારભાવના અભ્યાસ બાબતે આવતા અંકમાં વિચારણા કરીશું. (ક્રમશઃ)

શ્રી શાંતસુધારસ

વિક્રમની સત્તરમી સદીના મહાન કવિવર જૈન સંત ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી ગણિવર્યની એક અદ્ભુત સંસ્કૃત ગેય રચના-‘શાંતસુધારસભાવના’ છે. શાંતરસની પરમ પ્રસન્નતાને સહૃદય ભાવકોના હૃદયમાં પ્રસરાવતી આ રચનામાં ૧૬ પ્રકારની ધર્મભાવનાઓ આધારિત ૧૬ ગેયાષ્ટકો છે. અનેક જૈન સંઘ અને જૈન મુનિવરોનો આ પરમપ્રિય ગ્રંથ છે.

૧૬ ગેયાષ્ટકોનો ટૂંકાક્ષરી સાર નીચે મુજબ છે :

૧. બધું જ અનિત્ય છે. કાંઈજ કાયમ નથી.
૨. આપણે અશરણ-અનાથ છીએ. વિપદા આવે ત્યારે કોઈ સહારો નથી મળતો.
૩. સંસારનું સ્વરૂપ બહુજ વરવું છે. તે અસાર છે.
૪. હું એકલો જ છું.
૫. મારું કોઈ નથી. હું કોઈનો નથી.
૬. આસક્તિના સઘળા આલંબનો અપવિત્ર છે.
૭. પાપકર્મોના બધા જ દ્વારો મોકળા છે. તે દ્વારા પાપ ઠલવાયે જાય છે.
૮. તે દરવાજા બંધ કરી શકાય છે. ઠલવાયે જતા પાપોને ટાળી શકાય છે.
૯. ધર્મ એ જ જગતનો રક્ષણહાર અને પાલનહાર છે.
૧૦. લોકમાં વર્તતા સર્વ પદાર્થો પોતાના સ્વભાવમાં વર્તે છે.
૧૧. જીવનમાં સાચી સમજણ, સાચી શ્રદ્ધા અને સમ્યક્ચારિત્ર મળવા દુર્લભ છે.
૧૨. ધર્મના ઉપદેશક ગુરુ અને ધર્મનું શ્રવણ મળવા દુર્લભ છે.
૧૩. પ્રત્યેક આત્મા મારો મિત્ર છે. કોઈ મારો શત્રુ નથી.
૧૪. શત્રુ કે મિત્ર કોઈના પણ ગુણ જોઈને આનંદ આવવો જોઈએ.
૧૫. દુઃખી અને લાચાર જીવો પ્રત્યે અનુકંપા-કરુણા જાગવી જોઈએ.
૧૬. અયોગ્ય કે ગેરલાયક વ્યક્તિઓ તરફ પણ દ્વેષ-દુર્ભાવ ન થવા જોઈએ પણ ઉપેક્ષાત્મક માધ્યસ્થભાવ કેળવવો જોઈએ.

પ્રેષક : ગુલાબચંદ ધારશી રાંભિયા

સદ્ગુણોના નિધિ - સંતશ્રી આત્માનંદજી

*** અનુપમભાઈ આર. શાહ ***

પ.પૂ. ગુરુદેવશ્રી આત્માનંદજી એટલે અનેકાનેક દુરારાધ્ય એવા સદ્ગુણોના હરતા-ફરતા જાગૃતપિંડ. એવા ક્યા સદ્ગુણો છે કે જે તેમના સાધનામય જીવનમાં નહોતા ? અથવા કહો એવા ક્યા દુર્ગુણો છે કે જે તેમના જીવનમાં હતા ? તે જાણવું હોય તો મનને સારો એવો અવકાશ આપીને ખૂબ ગહન ચિંતવન કરવું પડે. એવું એમનું સરળ અને સાહજિક જીવન, સાચી શ્રદ્ધા-સાચું જ્ઞાન અને સાચું આચરણ તે જ એક સાચો શાશ્વત સુખનો માર્ગ - એ જીવનમંત્રને એમણે ઘૂંટીઘૂંટીને પીધેલો હતો.

જેમના જીવનમાં નિઃસ્વાર્થતા, નિષ્કપટતા, પરમાત્માના શરણે નિમગ્નતાથી ઉત્પન્ન નિશ્ચિંતતા, નિરીહતા, જગતના પ્રત્યેક જીવ પ્રત્યે નિર્દોષ વાત્સલ્ય, પોતાના સમય-શક્તિ ખર્ચાને પણ અન્યનું ભલું કરવાની સતત ખેવના, અડગ રહીને સાધનામાર્ગમાં સતત ટકી રહેવાનું કૃતનિશ્ચયીપણું, પોતાના દોષદર્શન કરનારા ટીકાકારોને પણ અનુપમ શાંતિ વડે પોતાના બનાવી લેવાની અદ્ભુત સમતાસભર કુનેહ, ક્ષણે ક્ષણે, કાર્યે કાર્યે અને પ્રસંગે પ્રસંગે શ્રેયસ્કર આત્મજાગૃતિ હોય તેવા સંતના જીવનમાં હવે ક્યા બીજા ગુણો પ્રગટાવીને માનવજીવનને સફળ કરવાનો પુરુષાર્થ બાકી હોય ? જેમ કોઈ ગમે તેવા મહાન વ્યક્તિને પણ પોતાને પોતાની વર્તમાન દશા સુધી પહોંચવા માટે પોતાની માતાનો પ્રેમ, વાત્સલ્ય, જતન, શિક્ષા અને સંસ્કારરૂપી હૂંફની જરૂર પડે છે, તેમ મોક્ષમાર્ગની સફરે નીકળેલા આરાધક જીવને પરમાર્થમાર્ગ પ્રત્યે પ્રેમ પ્રગટ થવામાં તથા તેનું સાતત્ય અને પ્રગટીકરણ થતું રહે તે માટે આવા કોઈ મહાન સંતપુરુષનું આલંબન જરૂરી હોય છે.

જો કે તેઓશ્રીની દશાનું ગુણવર્ણન કરવું તે મારા જેવા અલ્પજ્ઞ જીવના ગજા બહારની વસ્તુ છે.

જેમ વડના ટેટામાં રહેલું એક નાનકડું અમસ્તુ બીજા તેમાં અને ફુલીફાલીને વટવૃક્ષ બનેલો તે વડ એ બન્ને વચ્ચે કોઈપણ પ્રકારે તુલના શક્ય જ નથી તેમ આગલા ભવોભવની ઉત્કૃષ્ટ સાધનાથી વર્તમાનમાં આત્મિક તેજસ્વિતાને પ્રાપ્ત કરનાર આ વિભૂતિના પેગડામાં પગ મૂકવાની મારી શક્તિ તો નથી જ; છતાં પણ “વાત નાની અમથી, અને બોધ મસ મોટો” એમ હોવાથી એમની સાથેના સહ સાધનાકાળમાં ઘટેલા એકાદ-બે પ્રસંગોને ટાંકુ છું.

લગભગ ચાળીસ વર્ષ પહેલાની વાત છે. અમે અગાસતીર્થથી પરત ફરી રહ્યા હતા. સાથે પૂજ્ય બા.બ્ર. શ્રી ગોકુળભાઈ, સ્વ. શ્રી ચંદુકાકા, સ્વ. શ્રી રમણિકભાઈ શેઠ વગેરે મુમુક્ષુઓ હતા. સાહેબજીની સાથે હરહંમેશ આત્મસાધના અને આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ તે જ સુખી થવાનું કારણ, તે માટેનો અવિરત પુરુષાર્થ, તે જ મનુષ્યભવની સફળતા વગેરે વચનો સતત સાંભળીને ગોટે ચઢેલા મારાથી પૂછાઈ ગયું કે, “સાહેબજી, આ આત્મતત્ત્વની અનુભૂતિ કેવી રીતે થાય ?” સાહેબે હસતાં હસતાં અત્યંત સાહજિકપણે ઉત્તર આપ્યો, “તે માટે આત્માને ‘ઝોડ’ ની જેમ પકડવો પડે”. ત્યારે તો બહુ ગમ ન પડી પરંતુ વખત જતાં સમજાયું કે “ઝોડ” એ શબ્દ ‘જડ’ એ શબ્દનો અપભ્રંશ છે. આપણે બે-ચાર વખત કહી, સમજાવી ને આંખ કાઢીએ તોપણ તોફાની બાળક ધમાચકડી કરવાનું ન છોડે તો આપણે કહીએ છીએ કે ભાઈસા’બ આ છોકરો તો ‘ઝોડ’ જેવો છે. એટલે કે મૂર્ખ, અક્કલ વગરનો કે અણસમજુ, વિવેક વગરનો છે. બસ એ જ રીતે આત્મતત્ત્વને પામવું હોય તો લોકસમાજથી, કુટુંબપરિવારથી, દેહાદિની આસક્તિથી અને સંસારના પદાર્થો અને સંબંધોના નિમિત્તે થતા સંકલ્પ-વિકલ્પોથી, સંસારના રીતિરિવાજોથી, કંચન- (અનુસંધાન પાના નં. ૧૦ પર)

તપરૂપ ધર્મના આચરણ દ્વારા અને જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રરૂપ ત્રિતત્ત્વને ગ્રહણ કરવા દ્વારા.

આવા સંતોનું જીવન કેવું હોય છે? તો તેનો જવાબ છે કે જેઓ નૈતિક મૂલ્યોના વિકાસ અને અહિંસાના પ્રચાર માટે સદા તૈયાર હોય છે, માનવતાના મૂલ્યોના પુનરુત્થાનના જાગૃત પ્રહરી સમાન રહેલા છે, યોગ - ધ્યાન અને સ્વાધ્યાયમાં સદા મગ્ન રહી સતત તેનો અભ્યાસ કરનારા હોય છે. પ્રજ્ઞાના પારગામી, વિનમ્રતાના ગુણને ધારણ કરનાર, શિસ્તના આગ્રહી હોય છે. અતીન્દ્રિય ચેતનાના માલિક, કુદરતમાં છુપાયેલા રહસ્યોને ઊજાગર કરવા હંમેશાં પ્રયત્નશીલ રહેતા હોય છે. સમર્પણ અને મશાલ જેવું જીવન જીવતા, સાદગી અને સરળતાના પર્યાય એવા આ પૂજ્યશ્રીઓનું જીવન ખુદ એક પ્રયોગશાળા જેવું હોય છે. સંયમજીવનના લખલૂટ ફાયદાઓને સમજીને જેમણે પોતાનું જીવન પ્રભુના શાસનને સમર્પિત કર્યું છે, મુક્તિના અમૂલ્ય સુખોને પામવા જેમણે ભૌતિક સુખોને ઠોકર મારી છે... તેવા પૂજ્યશ્રીઓની વિચારધારામાં પ્રવજ્યા એટલે ....

- ★ વિકૃતિમાંથી પ્રકૃતિ તરફનું પ્રયાણ...
- ★ વિસર્જનમાંથી સર્જન તરફની રાહ....
- ★ રાગમાંથી ત્યાગ અને વાસનામાંથી ઉપાસના તરફ જવાનો રસ્તો...
- ★ ભોગમાંથી યોગ અને સાધનમાંથી સાધના તરફની ગતિ...
- ★ કષાયોના કકળાટથી દૂર શાંતિ-સહજતા-સમતા ભણી પ્રસ્થાન...
- ★ પાપથી પશ્ચાત્તાપ ભણી અને દુર્જનતાથી સજ્જનતા ભણી આગેકૂચ...

આવા પ્રવર્જિત થયેલા પ્રેમપયોદધિ અને વિશિષ્ટ કોટિના સંતપુરુષો અને સતીજીઓનું જીવન પરમ ઉપકારી હોય છે. આવા પુણ્યશાળીઓ - ઉત્તમ કોટિના સંત-સતીજીઓમાં નવ પ્રકારના અમૃતકુંડ

રહેલા છે જે નીચે પ્રમાણે છે.

[૧] અત્યંત કોમળ ચિત્ત :-

લવલેશ પણ ખેદ નહિ, કષાયો નહિ. શાંતિ - સમતા અને સમાધિમાં સતત રમતા રહેવું એ જ જેમનું લક્ષ્ય હોય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો ક્રોધ, માન, માયા અને લોભથી દૂર રહી, બીજાના મનને જરાપણ ઠેસ ન પહોંચે તેની તકેદારી રાખનાર સંયમીઓ ક્યારેય કોઈને તસુભાર દુઃખ પણ આપી ન શકે. બીજાનું મન ઉદ્વિગ્ન થાય, બીજાના મનમાં ખેદ થાય તેવા આચાર, વિચાર અને વર્તનને જેમણે હંમેશને માટે તિલાંજલિ આપી છે તેવા મહાપુરુષો ન તો બીજાનું દુઃખ જોઈ શકે છે કે ન તો બીજાને દુઃખી કરી શકે છે. સુખ - શાંતિ અને સમાધિ મળે એ જ આત્માનું કલ્યાણ છે. આવો ભાવ ત્યારે જ આવે કે જ્યારે ચિત્ત અત્યંત કોમળ હોય, ગુણગ્રાહીદષ્ટિ હોય, જયણાસભર વર્તન હોય અને સર્વ જીવોને પોતાના આત્માવત્ માનેલા હોય. આવા જ્ઞાનીઓ, મહાપુરુષો જ જીવન જીવી જાય છે, અમર બની જાય છે.

[૨] અત્યંત મધુરી વાણી :- જેમને માટે જગતના દરેક જીવ મિત્ર સમાન છે તેવા મહાપુરુષોને ક્યારેય કોઈ પ્રત્યે કટુભાવ કે નફરત રહેતી નથી. આથી તેમનો વ્યવહાર દરેક સાથે લાગણીભર્યો અને સૌજન્યશીલ હોય છે. પોતાના વચનથી કોઈને પણ દુઃખ ન પહોંચે તે માટે તેઓ સતત જાગૃત હોય છે. વાણી સાચવીને વાપરીએ તો ઘા પર મલમ લગાડવાનું કાર્ય કરે છે અને જો આડેઘડ વાણીનો ઉપયોગ થાય તો ઘણીવાર માણસને મારી નાખવા જેવું જઘન્ય કૃત્ય પણ થઈ જાય છે. સંસ્કૃતમાં બે ખૂબ જ સુંદર શ્લોક આ માટે આપેલા છે તે જોઈએ તો -

પ્રિય વાક્ય પ્રદાનેન, સર્વે તુષ્યન્તિ જન્તવઃ।

તસ્માત્ પ્રિય હી વક્તવ્યં, વચને કા દરિદ્રતા।।

લક્ષ્મી વસંતિ જિહ્વાગ્રે, જિહ્વાગ્રે મિત્ર બાંધવઃ।

જિહ્વાગ્રે બંધમ પ્રાપ્ત, જિહ્વાગ્રે મરણં ધ્રુવમ્ ॥

પ્રિય વાક્ય બોલવાથી તમામ જીવ-પ્રાણીમાત્ર સંતોષ પામે છે, તો પછી શું કામ મીઠીવાણી

ન બોલવી ? તેમાં શું કામ ગરીબાઈ રાખવી ? સૌને માનભેર વિવેક સહિત બોલાવવા.

મધુર વાણીએ કરીને કોઈ વ્યક્તિ મોટા માણસોની પ્રશંસા કરે તો તેને લાખ રૂપિયાનું ઈનામ આપી દે છે. ખરાબ વાણી બોલી કોઈ તિરસ્કાર કરે તો તેના હાડકાં પણ ભાંગી નાંખે છે. જે મધુર વાણી બોલે છે તેના તમામ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે, જ્યારે ખરાબ વાણી બોલે તેની સાથે બધાને વેર થાય છે. જીભની અંદર જ લક્ષ્મી, મિત્ર અને સંબંધીઓનો વાસ છે અને જીભની અંદર જ બંધન અને મૃત્યુ રહેલું છે.

આ વાસ્તવિકતાને સંત-સતીજીઓ સુપેરે સમજી ગયા છે. આથી તેઓ કદી પણ કટુ વચન બોલતા નથી, સાવધ વાણી ઉચ્ચારતા નથી. એક શ્લોકમાં પણ એટલે જ સાધુ ભગવંતો માટે કહ્યું છે કે,

નગરી સોહંતિ જલવૃક્ષ બાગા,
રાજા સોહંતા ચતુરંગી સેના ।
નારી સોહંતિ પરપુરુષત્યાગી,
સાધુ સોહંતા નિરવદ્ય વાણી ॥

[૩] પ્રસન્નતાયુક્ત ઉજ્જવળ દીર્ઘ દૃષ્ટિ :- જેમની દૃષ્ટિ માત્ર વર્તમાનનો જ વર્તારો નથી આપતી પરંતુ ભૂત-ભવિષ્ય અને વર્તમાનને યોગ્ય રીતે વિચારી, સારા-નરસાંને પોતાની દીર્ઘદૃષ્ટિથી પિછાણી, ભવિષ્યને ઉજ્જવળ બનાવવારૂપ દિશાસૂચન કરાવે છે. ભૂતકાળ અને વર્તમાનકાળ સાક્ષી છે કે આવા સંતોના આશીર્વાદ અને પ્રભાવથી ભારતીય સંસ્કૃતિ, જૈન સંસ્કૃતિ, આર્ય સંસ્કૃતિ જીવિત રહી શકી છે. ધર્મ તેના મૂળ સ્વરૂપમાં આજ સુધી ટકી રહ્યો છે અને ભવિષ્યમાં પણ સદીઓ સુધી ટકી શકશે.

હજારો વર્ષ સુધી સાહિત્ય, સંસ્કૃતિ, શાસ્ત્રો વગેરેની યોગ્ય સ્વરૂપે જાળવણી થઈ હોય તો તેનો શ્રેય સંતરત્નોની દીર્ઘદૃષ્ટિને આભારી છે. ભારત આજે સંસ્કૃતિના શિખરે બિરાજ્યું છે, તેનો શ્રેય સંત-જનોની

સહિષ્ણુતા, સમજણશક્તિ અને દૂરંદેશીને આપવો ઘટે.

[૪] સામર્થ્ય છતાં ક્ષમાભાવ :- કોઈ વ્યક્તિ નિર્માલ્ય હોય, લાચાર હોય, જે પોતાની ખામીને કારણે સામી વ્યક્તિને પહોંચી શકે તેમ ન હોય તે માટે તેને ક્ષમા આપી જતું કરે છે તેને ક્ષમાવંત ન કહી શકાય. પોતે સામર્થ્યવાન હોવા છતાં, સામીવાળી વ્યક્તિને પાડી શકે તેવો હોવા છતાં ક્ષમાપનાનું મહત્ત્વ સમજી કર્મોની નિર્જરા કરવા માટે ક્ષમા આપે તે સાચો ક્ષમાવંત છે.

કપડાં પર લાગી જતો નાનો અમથો ડાઘ, કપડાં પહેરવાની મજા બગાડી નાંખે છે. આંખમાં પડી જતું નાનું તણખલું આંખ સામે અંધકારનું સામ્રાજ્ય ખડું કરી સામે જ રહેલા વિરાટ હિમાલયને દેખાતો બંધ કરી દે છે. ટાયરમાં ખૂંપેલી નાનીસી ખીલ્લી ટાયરને ખાલી કરી વાહનને બેકાર બનાવી દે છે; એ જ રીતે વેરની નાની ગાંઠ જીવાત્માને પરમાત્મા બનતો અટકાવી દે છે, મોક્ષપ્રાપ્તિની સંપૂર્ણ તાકાતને નિષ્પ્રાણ બનાવે છે. માટે જ ક્ષમાપનાનું મહત્ત્વ અપરંપાર છે. આવી ક્ષમાપનાને સંતસતીજીઓએ પોતાના હૃદયમાં સ્થાન આપ્યું છે.

[૫] ન્યાયમાર્ગને અનુસરતી બુદ્ધિ :- મહાપુરુષોના જીવનનું એક મહત્ત્વનું લક્ષણ એ છે કે તેઓ ક્યારેય ન્યાયમાર્ગથી વિપરીત આચરણ કરતા નથી. પોતાના સિદ્ધાંતોને વફાદાર રહીને ન્યાયમાર્ગને ઉચિત વર્તન કરે છે. તેઓ અન્યને માર્ગદર્શન આપે તો પણ ન્યાયમાર્ગને અનુસરીને જ તેઓ સૂચન કરે છે. વળી, આ સિવાય ક્યાંય ન્યાયમાર્ગનું ઉલ્લંઘન થતું જોવા મળે તો તેઓ તેને તાબે થતા નથી, ઉલટાનું તેનો વિરોધ કરી તેઓ પણ ન્યાયમાર્ગને અનુસરતું વર્તન કરે, કાર્ય કરે એ રીતે પ્રેરણા કરે છે.

ન્યાયમાર્ગે થઈને જ તેઓ આગળ વધે છે. જે માર્ગમાં તેમને અન્યાય થતો દેખાય ત્યાંથી તેઓ પાછા ફરી જાય છે અથવા તો તેને ન્યાયમાર્ગે લઈ જવાનો પ્રયત્ન કરે છે. બાકી ન્યાયમાર્ગથી જુદું તેનું અસ્તિત્વ નથી તેમ કહીએ તો ચાલે..

સદ્ગુરુ પ્રતિ કૃતજ્ઞતા

ભાનુબેન ડી. શાહ

“ગુરુ દીવો, ગુરુ દેવતા, ગુરુ વિણ ઘોર અંધાર,
જે ગુરુ વાણી વેગળા રડવડિયા સંસાર.”

ઉપરોક્ત પંક્તિઓ પ્રત્યેક વ્યક્તિના જીવનમાં સદ્ગુરુનું માહાત્મ્ય દર્શાવે છે. માનવીના અસ્તિત્વને ગુરુરૂપી દીપ દ્યુતિયુક્ત અને ઓજસ્વી કરે છે. ગુરુ દેવતા છે, દેવ છે, દેવાધિદેવ છે, ભગવાન છે. માનવજીવન સંપૂર્ણ બનાવવામાં તેઓનો મહત્વપૂર્ણ ફાળો છે. ગુરુ વગરનું જીવન જ્ઞાનના અંધકારથી ભરેલું છે. જ્ઞાનવિહોણી જિંદગી ચાર ગતિમાં રખડાવે છે અને અનંત સંસારના પરિભ્રમણને, ચકરાવાને વૃદ્ધિગત કરી દે છે. ગુરુનો બોધ, ગુરુનો ઉપદેશ, ગુરુ દ્વારા શ્રવણ થતી અને સમજાતી અમૃતસિંચી જિનવાણી, ગુરુની દેશના જીવનમાં જ્ઞાનની ઉજ્જવલતાનું પ્રેમભર્યું પ્રદાન કરે છે. જીવનને શ્વેતવર્ણુ, શાંતિયુક્ત બનાવે છે.

“કુંભે બાંધ્યું જળ રહે, જળ વિણ કુંભ ન હોય,
જ્ઞાને બાંધ્યું મન રહે, ગુરુ વિણ જ્ઞાન ન હોય.”

જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે સૌથી પ્રથમ આડા રસ્તે ફંટાતા મનને સીધુંદોર અને ધ્યેયલક્ષી બનાવવું પડે, અને તે દોઢલું કામ ગુરુ વગર શક્ય નથી. ગુરુ જ્ઞાન દ્વારા સાધકને તેના લક્ષ્ય તરફ અભિમુખ કરીને તેના માટેના પ્રયાસો શરૂ કરી દે છે. તેથી સદ્ગુરુના સાન્નિધ્ય વગર બધું નકામું છે.

ઘરઆંગણે આપણા જન્મદાતા જન્મથીજ ઘણું શીખવે છે. નવું જન્મપ્રાપ્ત બાળક કંઈક નિરીક્ષણથી અને કંઈક અનુભવથી શીખે છે. શાળા-કોલેજમાં વિષય નિષ્ણાતો ઈન્દ્રિયોથી મેળવાતું બાહ્ય જગતનું જ્ઞાન-માહિતી વગેરેની સંપ્રાપ્તિ કરાવે છે. આ બધું સામાન્ય જીવન જીવવા માટે કામનું છે પણ જેણે પોતાના જીવનમાં કંઈક કર્મશુદ્ધતાનો, આત્મપરિચયનો, આત્મપ્રાપ્તિનો લક્ષ્ય નક્કી કર્યો હોય

તેણે એક વિશિષ્ટ, મહાન વિભૂતિ એવા આધ્યાત્મિક ગુરુની આવશ્યકતા અવધારવી પડે છે, એવા સદ્ગુરુની શોધ કરવી પડે છે. તેઓ જ માનવજીવનને પ્રભુ સમીપ પ્રસ્થાન કરવાનો યોગ્ય રાહ ચીંધે છે, દર્શાવે છે, આંગળી પકડીને તે ભણી દોરી જાય છે.

જેમ ઠંડીથી બચવા ગરમ ધાબળી, શરીરનું રક્ષણ કરવા વસ્ત્ર, સંપત્તિનું રક્ષણ કરવા તિજોરી, ચોરથી બચવા તલવાર જરૂરી છે તે રીતે સંસારમાં પ્રવર્તતા અને માનવજીવનને ક્ષતવિક્ષત કરતા ભાવશત્રુઓથી બચવા ગુરુકૃપા રૂપી ઢાલની જરૂર પડે છે. જગતના તિમિર દૂર કરવા સૂર્યચંદ્ર આકાશમાં પ્રકાશતા હોવા છતાં ઘરઆંગણે ટ્યૂકડાં, ટમટમિયાં દીવડાઓની ઉપયોગિતા છે, તેમ તીર્થકરો રૂપી સૂર્યથી રચાયેલા આગમો અને ગણધરજીએ ગૂંથેલા સિદ્ધાંતોને પ્રકાશિત કરવા માટે સ્નેહાળ, સંનિષ્ઠ સદ્ગુરુઓની ઉપકારિતા મળવી અતિ ઉપયોગી છે.

સદ્ગુરુ હંમેશાં વંદનીય, નમનીય, પૂજનીય, પ્રણમ્ય હોય છે.

અજ્ઞાનતિમિરાન્ધાનાં જ્ઞાનાંજનશલાક્યા;

ચક્ષુરુન્મીલિતં યેન તસ્મૈ શ્રી ગુરુવે નમઃ ।

જે અજ્ઞાનના, મિથ્યાત્વના, સ્વચ્છંદતાના તમસને દૂર કરવા જ્ઞાનરૂપી અંજન સળીઓ વડે કરે છે-જ્ઞાનચક્ષુને ઉઘાડે છે, જાગૃત કરે છે તેવા સદ્ગુરુને હંમેશાં નમન હોજો. સદ્ગુરુ એક તરણતારણ નાવડી છે, નૌકા છે કે જે ઘોર સંસારસાગરને પાર કરવા માટે, સામા કિનારે પહોંચાડવા માટે મજબૂત સહારા સમાન છે. સદ્ગુરુ એવો પાસપોર્ટ છે જે શાશ્વત સુખના મુલકમાં પહોંચાડવા માટે ટેકાની ગરજ સારે છે. સદ્ગુરુ સહાયક સોપાનોની સીડી છે જે પૂર્ણતાની ટોચ પર મૂકી દે છે. પૂર્ણપદને પામવા માટે તેઓની કૃપા મેળવ્યા વિના છૂટકો નથી. સાધક શિષ્ય હંમેશાં

ગુરુનું ચરણપૂજન

પૂર્ણિમાબેન શાહ

યુગોયુગોથી ગુરુચરણના પૂજનનું એક અનન્ય મહત્ત્વ છે. વાસ્તવમાં ગુરુચરણના પૂજનનો હેતુ એવો હોય છે, કે ગુરુના ચરણ જે દિશામાં જાય છે, મારી પણ એ જ દિશા હોજો.

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની પ્રથમ ગાથા છે -
 “ભક્તામર પ્રણત્ મૌલિ મણિ પ્રભાણામ્
 મુઘોતકં દલિત પાપ તમો વિતાનમ્ ।
 સમ્યક્ પ્રણમ્ય જિનપાદ યુગંયુગાદા
 વાલંબનમ્ભવજલે પતતાં જનાનામ્ ॥

અર્થાત્, ભક્તિવંત દેવતાઓના નમેલા મુગટને વિષે રહેલા મણિઓની કાન્તિઓને વિશેષ પ્રકાશ કરનાર, દહન કર્યો છે પાપરૂપ અંધકારનો સમૂહ જેણે એવા, અને યુગની આદિમાં ભવસમુદ્રમાં પડતા ભવ્યજનોને આધારભૂત એવા તીર્થકરના ચરણયુગલને નમસ્કાર કરીને - હું પણ ઈચ્છું છું - ગુરુના ચરણ પગલે પગલે પ્રભુના પંથે આગળ વધી રહ્યાં છે, મારું લક્ષ પણ પ્રભુના ચરણે આગળ વધવાનું હોજો. આ ચરણ મને સત્યની દિશા બતાવનારા છે. આ ચરણોમાં સ્થાન પામીને હું પણ સત્યની દિશામાં આગળ વધું, આ ચરણથી મને પણ એમના જેવા આચરણના ભાવ પ્રગટે એ જ અભ્યર્થના.

પરમ તત્ત્વજ્ઞ પરમકૃપાળુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ કહ્યું છે - “બીજું કંઈ શોધ મા. એક સત્પુરુષને શોધીને તેના ચરણકમળમાં સર્વભાવ અર્પણ કરી દઈને વર્ત્યો જા. પછી જો મોક્ષ ન મળે તો મારી પાસેથી લેજે.” “સત્પુરુષ એ જ કે નિશાદિન જેને આત્માનો ઉપયોગ છે, શાસ્ત્રમાં નથી અને સાંભળ્યામાં નથી, છતાં અનુભવમાં આવે એવું જેનું કથન છે, અંતરંગ સ્પૃહા નથી એવી જેની ગુપ્ત આચરણ છે”.. “એક સત્પુરુષને રાજી કરવામાં, તેની સર્વ ઈચ્છાને પ્રશંસવામાં, તે જ સત્ય માનવામાં આખી જિંદગી ગઈ તો ઉત્કૃષ્ટમાં ઉત્કૃષ્ટ પંદર ભવે અવશ્ય મોક્ષે જઈશ.”

ગુરુના ચરણની પાવન રજને અહોભાવપૂર્વક મસ્તકે યઢાવવાથી, રજના જેવા શૂન્ય બનવાનું આચરણ કરવાની પ્રેરણા મળે છે. ગુરુના ચરણની રજ જે મસ્તકે યઢાવે છે તેના ભાગ્ય સવાયા બને છે. કેમ કે ગુરુના ચરણ અમૃત તુલ્ય હોય છે. ગુરુના ચરણપૂજન એ તો

જીવના ભાવોની અર્પણતા છે - અહમ્ અને અવગુણોની અર્પણતા છે, ભ્રમ અને મિથ્યા માન્યતાનું મૃત્યુ કરવાનો અપૂર્વ અવસર છે.

સદ્ગુરુચરણ અશરણશરણં

ભ્રમ આતપહર રવિ-શશી કિરણં

જયવંત યુગલપદ જયકરણં

મમ સદ્ગુરુ ચરણ સદા શરણં... (૧)

પદ સકલકુશલ વલ્લી સમ ધ્યાઓ

પુષ્કરસંવર્ત મેઘ ધ્યાવો

પદ સંજીવની હરે જરા-મરણં

મમ-સદ્ગુરુ ચરણ સદા શરણં (૨)

પદ કલ્પ-કુંભ કામિત દાતા

ચિત્રાવલી ચિંતા સબ ખ્યાતા

ચંદન કરણં ચિત્તવૃત્તિ હરણં

મમ સદ્ગુરુ ચરણં સદા શરણં (૩)

દુષ્કર ભવતરણં કાજ સાજં

પદ સફરી જહાજ અથવા પાજં,

મહી મહી ધરવત અભરાભરણં

મમ સદ્ગુરુ ચરણં સદા શરણં (૪)

સંસાર કાંતાર પાર કરવા,

પદ સાર્થવાહ સમ ગુણગરવા

આશ્રિત શરણાપન્ન ઉઘરણં,

મમ્ સદ્ગુરુ ચરણં સદા શરણં (૫)

શ્રીમદ્ સદ્ગુરુપદ પુનિતં

મુમુક્ષુજન મન અહિતહિતંવિત

ગંગાજલવત્ મન મલ હરણં

મમ સદ્ગુરુ ચરણં સદા શરણં

પદ કમલ અમૂલ મમ દિલકમલં

સંસ્થાપિત રહો અચલં અખિલં

રત્નત્રય હરે સર્વાવરણમ્

મમ સદ્ગુરુચરણં સદા શરણં,

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

બાળ વિભાગ

સંકલન : મિતેશભાઈ એ. શાહ

(૧) વિદ્યાનો વેપાર ન હોય

વકીલાતની પરીક્ષા પસાર કરીને બાલગંગાધર તિલકે કોઈ ઉચ્ચ સરકારી નોકરી લેવાને બદલે શાળાના શિક્ષક તરીકેની નોકરીનો સ્વીકાર કર્યો. તેમનાં સગાંવહાલાંઓ અને મિત્રોને આ ગમ્યું નહિ. આટલું બધું ભણ્યા પછી તિલક એક શિક્ષક બને એ તેમને માટે અણગમતી વાત બની રહી.

એક દિવસ તિલક પાસે તેમનો એક મિત્ર આવ્યો અને બોલ્યો, “સ્વતંત્ર વકીલાત કરવાનું કે સરકારી ખાતામાં કોઈ ઉચ્ચ પદવીની નોકરી કરવાનું છોડીને તમે શાળાના એક ‘મામૂલી’ શિક્ષક બન્યા એ અમને જરાયે પસંદ નથી. સરકારી ખાતામાં નોકરી હોય તો સારો દરમાયો અને પ્રતિષ્ઠા બંને મળી શકે!”

તિલકે કહ્યું, “તમારી દૃષ્ટિએ એ બધું સાચું હશે, પણ મારી દૃષ્ટિએ એ સાચું નથી.”

વધુમાં તેમણે સામેથી મિત્રને કહ્યું, “ઊંચો દરમાયો કે પ્રતિષ્ઠાના લોભથી મારે વિદેશી સરકારના ગુલામ બનવું નથી અને સ્વતંત્ર વકીલાત કરવાનું પણ હું ઈચ્છતો નથી.”

‘કારણ?’

“કારણ એ કે વકીલાતના વ્યવસાયમાં ક્ષણેક્ષણે જૂઠનો આશ્રય લઈને, પૈસાના લોભમાં સત્યનું ખૂન હું કરી શકું તેમ નથી.”

“પણ, શિક્ષકની નોકરી એક મામૂલી નોકરી ગણાય!”

“ના, એક એ જ નોકરી મામૂલી ન ગણાય. એમાં જે વિદ્યા આપણે મેળવી છે તેનું બાળકોના જીવનઘડતર માટે આપણે વિતરણ કરીએ છીએ. બીજા વ્યવસાયમાં તો આપણે વિદ્યાનો વેપાર જ કરતા હોઈએ છીએ! આ ત્રીસ રૂપિયાના દરમાયાવાળી શિક્ષકની નોકરીથી હું મરતી વેળા કશું બચાવી શક્યો હોઈશ નહિ અને કફનના પૈસા પણ મારી પાસે હશે નહિ એમ ઘણા લોકો મને કહે છે!”

પણ એની ચિંતા હું શા માટે કરું? ગામની સુધરાઈ મારા શબને કાંઈ પડ્યું તો નહિ રહેવા દે ને ! અંતિમ સંસ્કાર કરવાની જવાબારી સુધરાઈની છે, પછી એની ચિંતા હું શા માટે કરું ?”

અને તિલક એક શિક્ષક બનીને જ રહ્યા.

(૨) સમ્રાટ અને જ્ઞાની

વિશ્વવિજેતા મહાન સિકંદર મહાન દાર્શનિક એરિસ્ટોટલને પોતાના ગુરુ માનતો અને તે પોતાના પિતાને ન આપે તેટલું માન તેમને આપતો. કોઈ પણ બાબત હોય તો સિકંદર પોતાના આ ગુરુ પાસે જઈને એ બાબત અંગે માર્ગદર્શન મેળવતો.

સૌથી વિશેષ વાત તો એ હતી કે સિકંદરે એરિસ્ટોટલની કોઈ આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કર્યું નહોતું. એરિસ્ટોટલની આજ્ઞાને તે દેવઆજ્ઞા માનતો. તેમની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવું એને તે પાપ ગણતો.

એકવાર તેઓ બંને એક જગ્યાએથી કોઈ બીજી જગ્યાએ જઈ રહ્યા હતા. માર્ગમાં એક નદી આવી. નદી કેટલી ઊંડી હશે એનો કશો ખ્યાલ આવી શકે એમ હતું નહિ. આ જોઈને સિકંદરે એરિસ્ટોટલને કહ્યું, “ગુરુજી, પહેલાં હું નદી પાર કરીશ અને સામે પાર પહોંચી જઈશ. જો કશું જોખમ નહિ હોય તો આપને નદી પાર કરવા જણાવીશ.”

એરિસ્ટોટલે કહ્યું, “ના, પહેલાં હું જઈશ. પછી તમે આવજો.” સિકંદરને જાણે પોતે એક આજ્ઞા કરતા હોય એવા સ્વરે તેમણે સિકંદરને આમ કહ્યું હતું.

એરિસ્ટોટલને મનમાં હતું કે, આજ સુધી સિકંદરે મારી કોઈ આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કર્યું નથી, એટલે મારી આ આજ્ઞાનો તે અનાદર કરશે નહિ અને નદી પાર કરવા પહેલો મને જવા દેશે. પણ સિકંદરે આજે પહેલી જ વાર પોતાના ગુરુની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કર્યું! નદીને પાર કરી તે સામે પાર જઈ ઊભો અને બોલ્યો, “ગુરુજી, હવે આપ આવી જાઓ. કોઈ ભય રાખવાનું

કારણ નથી. નદી ખાસ ઊંડી નથી.”

એરિસ્ટોટલ નદીની પેલે પાર પહોંચ્યા. ત્યાં પહોંચીને તેમણે સિકંદરને પૂછ્યું, “તમે કોઈ દિવસ મારી આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કર્યું નથી, તો આજે મારી આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કેમ કર્યું!”

સિકંદરે એરિસ્ટોટલને કહ્યું, “ગુરુજી, નદી પાર કરવામાં જોખમ હોય અને આપને કશુંક થાય તો જગતને એક મોટી ખોટ પડે. જગતને મારા જેવા સેંકડો સિકંદરો મળી શકે, પણ આપના જેવા તત્ત્વચિંતક મળી શકે નહિ. મારા જેવા રાજવીઓ તો ઘણા મળી આવે, પણ આપના જેવા જ્ઞાની ન મળી આવે. આ સિકંદર કરતાં આપ જેવા ગુરુના જીવનની કિંમત ઘણી મોટી છે! સિકંદરની ખોટ પૂરી શકાય, પણ એરિસ્ટોટલની ખોટ કદીય પૂરી શકાય નહિ.”

(૩) માનો પ્રેમ

ઈંગ્લેન્ડની મહારાણી વિક્ટોરિયાના દસ વર્ષના પુત્ર એલિસને છાતીમાં રસી થઈ આવી. એ ચેપી રોગ જીવલેણ નીવડશે એ વિશે એની સારવાર કરતા તબીબોને જરાયે શંકા રહી નહોતી. આ ચેપી રોગનાં જંતુઓ બીજાને ન લાગે એવા હેતુથી તેઓ એલિસની પાસે કોઈને આવવા દેતા નહોતા. અને એમાં મહારાણી વિક્ટોરિયા પણ અપવાદરૂપ હતાં નહિ. હોસ્પિટલના એક બારણાના કાણામાંથી મહારાણી પોતાના પુત્રને જોતાં અને એટલાથી જ એમણે સંતોષ માનવો પડતો હતો. ત્રણચાર દિવસ બાદ, વિક્ટોરિયાએ બારણામાંના કાણામાંથી ડોકિયું કર્યું તો એલિસ બોલી રહ્યો હતો, ‘મા, તું મારી પાસે શું નહિ જ આવે ? મને ખાવા માટે પીપરમીટ નહિ જ આપે?’ આ સાંભળતાં જ માનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. એણે જોરથી ધક્કો મારી બારણું ઉઘાડી નાખ્યું અને ગાંડાની માફક દોડીને, પલંગમાં સૂતેલા પોતાના પુત્રને ભેટી પડી. અને રોગનાં જંતુઓ એને ભેટી પડ્યાં ! તરત જ તબીબો ત્યાં દોડી આવ્યા અને વિક્ટોરિયાને એમના પુત્રથી છૂટાં પાડીને કહ્યું, “તમે આ શું કર્યું? તમને શું ખબર નથી કે તમારા પુત્રનો રોગ ચેપી છે? એ રોગનાં જંતુઓ તમને પણ વળગી પડ્યાં છે! તમે આવું શું કામ કર્યું ? તમે જરા વિચાર પણ કર્યો

નહિ?” વિક્ટોરિયા ઘડી-બે ઘડી એ તબીબો સામે કશીક અર્થભરી દૃષ્ટિથી જોઈ રહ્યાં. બાદ એ બોલ્યાં, “મને ખબર હતી કે મારા એલિસનો રોગ ચેપી છે અને હું એને ભેટીશ તો એ રોગનો ચેપ મને પણ લાગશે.”

“તો તમે એને શા માટે ભેટ્યા?”

વિક્ટોરિયાએ તબીબોને જવાબ આપ્યો, “હું એલિસની જનેતા છું- એની સગી મા છું. માના પુત્ર પ્રત્યેના પ્રેમે જ મને એને ભેટવા લાચાર કરી મૂકી હતી!” પુત્ર પ્રત્યે માનો પ્રેમ કેવો હોય છે તેનું વિક્ટોરિયાએ એક જવલંત ઉદાહરણ આ રીતે પૂરું પાડ્યું.

મહાવીરનો માર્ગ

એક છે, એક છે, એક છે રે,
મહાવીર પ્રભુનો માર્ગ એક છે રે.
શાને કારણે બહુ ભેદ છે રે,
મહાવીર પ્રભુનો માર્ગ એક છે રે.
મહાવીરનો માર્ગ છે જીવોના હિતનો,
મહાવીરનો માર્ગ છે શાશ્વત સુખનો,
એમાં શાને મતભેદ છે રે... મહાવીર..
અતીતમાં જે જીવો તર્યા છે,
વર્તમાને તરી રહ્યા છે,
ભાવિમાં જે જીવો તરશે રે,
માર્ગ તે એ તો એક છે રે... મહાવીર..
પરમાર્થનો પંથ સૌ કોઈ સમજે,
નિજ આતમને સમજી ઓળખે,
આત્માનો ધર્મ તો એક છે રે... મહાવીર..
મૈત્રી, પ્રમોદ, કરુણા, મધ્યસ્થતા,
અંતરમાં ધરવા કરીને સ્થિરતા,
જૈન શાસનની એ ભેટ છે રે... મહાવીર..
શાને વિવાદ એમાં અલ્પ અલ્પ વાતમાં,
રાગ ને દ્વેષ એ તો કારણ અજ્ઞાનના
જ્ઞાનીનો એ સંદેશ છે રે... મહાવીર..
- પૂર્ણિમા શાહ

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

સંસ્થાના આગામી કાર્યક્રમોની રૂપરેખા

તારીખ	તિથિ	વાર	વિગત
૨૩-૭-૨૦૨૧ થી ૨૫-૭-૨૦૨૧	અષાઢ સુદ-પૂનમ	શુક્રવારથી રવિવાર	શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા
૦૩-૮-૨૦૨૧ થી ૧૦-૮-૨૦૨૧	શ્રાવણવદ-૧૧ થી ભાદરવા સુદ ચોથ	શુક્રવારથી શુક્રવાર	શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વ
૧૧-૮-૨૦૨૧ થી ૨૦-૮-૨૦૨૧	ભાદરવા સુદ પાચમથી ભાદરવા સુદ ચૌદશ	શનિવારથી સોમવાર	શ્રી દશલક્ષણ મહાપર્વ
૨૧-૧૦-૨૦૨૧	આસો વદ એકમ	ગુરુવાર	શ્રી આત્મસિદ્ધિ રચના દિન અને શ્રી લઘુરાજ સ્વામી જન્મદિન
૦૨-૧૧-૨૦૨૧ થી ૦૫-૧૧-૨૦૨૧	આસો વદ તેરસથી કારતક સુદ એકમ	મંગળવારથી શુક્રવાર	દીપાવલી આરાધના શિબિર
૦૮-૧૧-૨૦૨૧	કારતક સુદ પાંચમ	મંગળવાર	જ્ઞાનપંચમી
૧૮-૧૧-૨૦૨૧	કારતક સુદ પૂનમ	ગુરુવાર	પરમકૃપાળુદેવની જન્મજંયંતી
૦૧-૧૨-૨૦૨૧ ૦૩-૧૨-૨૦૨૧	કારતક સુદ પાંચમ	બુધવારથી શુક્રવાર	ડિસેમ્બરની શિબિર

થાઇરોઇડ નિદાન કેમ્પ

આપણી સંસ્થામાં ગુરુપૂર્ણિમા પર્વ નિમિત્તે સંસ્થા દ્વારા સંચાલિત મેડિકલ સેન્ટરના ઉપક્રમે દર વર્ષની જેમ આ વર્ષે પણ 'થાઇરોઇડ નિદાન કેમ્પ' નું આયોજન તા. ૨૫-૦૭-૨૦૨૧ ને રવિવારના રોજ સવારે ૦૮.૦૦ થી ૧૨.૦૦ માં કરેલ છે.

આ સમય દરમિયાન રૂા. ૫૦/- ના રાહત દરે TSH ટેસ્ટ કરી આપવામાં આવશે. જે સેમ્પલમાં TSH નો રીપોર્ટ ઓછો કે વધારે આવે તે સેમ્પલમાંથી જ T3 અને T4 ના રીપોર્ટ કોઈપણ અન્ય ચાર્જ વિના કરી આપી, બે દિવસમાં સંસ્થામાં રીપોર્ટ પહોંચાડી દેવાશે. સામાન્યતઃ પ્રાઇવેટ લેબોરેટરીમાં આ ટેસ્ટનો ચાર્જ રૂા. ૬૦૦/- થી ૮૦૦/- ની નજીક થાય છે.

આ કેમ્પ માટે આર્થિક સહયોગશ્રી તરલાબેન દિનેશભાઈ બાવીસી પરિવાર, રાજકોટ તરફથી સાંપડ્યો છે. જે બદલ સંસ્થા તેઓને સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે.

સંપર્ક : શ્રી વિજયભાઈ પટેલ : ૯૩૨૭૦૮૦૩૯૩, શ્રી નીતાબેન લોઢીયા : ૯૭૨૩૩૫૦૩૬૯

સંસ્થામાં શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા નિમિત્તે વિશિષ્ટ કાર્યક્રમોનું આયોજન

સંસ્થામાં શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા નિમિત્તે તા. ૨૩-૭-૨૦૨૧ થી તા. ૨૫-૭-૨૦૨૧ (શુક્રવાર થી રવિવાર)

દરમિયાન ત્રિદિવસીય સાધનાક્રમનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે; જે અંતર્ગત સત્સંગ, પૂજા, સ્વાધ્યાય, ભક્તિ ઉપરાંત નીચેના વિશેષ કાર્યક્રમોનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે:

- (૧) પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી - સમાધિમંદિરનું ઉદ્ઘાટન
- (૨) સંસ્થા અને પૂજ્યશ્રીના જીવન આધારિત ડોક્યુમેન્ટરીનું વિમોચન (તા. ૨૫-૦૭-૨૦૨૧ બાદ નવનિર્મિત આ ડોક્યુમેન્ટરી સંસ્થાની વેબસાઇટ www.shrimadkoba.org પરથી જોઈ શકાશે. આ ડોક્યુમેન્ટરીનું વિમોચન પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળભાઈ દેસાઈના વરદ હસ્તે તા. ૨૪-૦૭-૨૦૨૧ ના ગુરુપૂર્ણિમાના શુભ દિને કરવામાં આવશે.)
- (૩) 'ભક્તિસંગીત' ની પેનડ્રાઈવનું ઉદ્ઘાટન
- (૪) 'સાધકસાથી' ગ્રંથ (હિન્દી અનુવાદ)નું વિમોચન

સંસ્થામાં છાશવિતરણની પ્રવૃત્તિ સંપન્ન, ફૂલસ્કેપ ચોપડા વિતરણનો શુભારંભ

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીની પાવન પ્રેરણાથી સંસ્થા દ્વારા ઘણા વર્ષોથી જરૂરતમંદો માટે છાશવિતરણની શુભ પ્રવૃત્તિ ચાલી રહી છે. આ વર્ષે પૂજ્ય બહેનશ્રીના શુભાશીર્વાદપૂર્વક તા. ૧૧-૪-૨૦૨૧ના શુભ દિનથી સ્થાનિક રહીશો માટે છાશવિતરણનો શુભારંભ કરવામાં આવ્યો અને તા. ૧૮-૬-૨૦૨૧ના રોજ આ સત્કાર્યની પૂર્ણાહુતિ થઈ. છાશવિતરણના આ કાર્યમાં સહયોગ આપનારા સૌ ભાઈ - બહેનોને સાભાર ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ.

દર વર્ષની જેમ આ વર્ષે પણ સંસ્થા દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ માટે રાહત દરે ફૂલસ્કેપ ચોપડા - વિતરણની પ્રવૃત્તિ ચાલુ છે; જેનો લાભ લેવા સૌને વિનંતી છે.

નૂતન વર્ષની પુસ્તિકા - 'જીવનઉપવન'

નૂતન વર્ષાભિનંદન પાઠવવા માટે સંસ્થા દ્વારા દર વર્ષે દિવાળી પુસ્તિકાઓનું પ્રકાશન કરવામાં આવે છે. વિ.સં. ૨૦૭૮ ની દિવાળી પુસ્તિકા 'જીવન ઉપવન' તૈયાર થઈ રહી છે. પુસ્તિકાને સંતોના બોધ, વિદ્વાનોના વિદ્વત્સભર લેખો, મહાપુરુષોના પ્રેરક પ્રસંગો, રત્નકણિકાઓ, માતા - પિતાનું મહત્ત્વ, આરોગ્યના સૂત્રો વગેરે અનેકવિધ માહિતીઓથી સજ્જવવામાં આવી છે. વિશેષ માહિતી આવતા અંકમાં.....

સંસ્થામાં બા.બ્ર. પૂજ્યશ્રી ગોકુળભાઈની સ્વાધ્યાયશ્રેણી સંપન્ન

સંસ્થામાં તા. ૧૪-૬-૨૦૨૧ થી તા. ૧૮-૬-૨૦૨૧ દરમિયાન બા.બ્ર. પૂજ્યશ્રી ગોકુળભાઈ પધાર્યા હતા. 'સહજાનંદ ડાયરી' ના આધારે તેઓશ્રીએ સરળ છતાં સચોટ શૈલીમાં તત્ત્વસભર સ્વાધ્યાય આપીને મુમુક્ષુ ભાઈ - બહેનોને લાભાન્વિત કર્યા હતા.

સંસ્થા સંચાલિત મેડિકલ સેન્ટરનો વાર્ષિક અહેવાલ

આપ સૌને વિદિત છે તેમ આપણી સંસ્થાના મેડિકલ સેન્ટરમાં સોમવારથી શનિવાર દરરોજ બપોરે ૩.૩૦ થી ૫.૩૦ ડૉ. મોહિતભાઈ શાહ (ફેમીલી ફીઝીશીયન) સેવા આપે છે તેમજ ડૉ. આલાપ શાહ - સોમવાર (ઓર્થોપેડિક્સ - હાડકાના દર્દોના નિષ્ણાત), ડૉ. રુચિર શાહ (ENT - કાન, નાક અને ગળાના દર્દોના નિષ્ણાત) બુધવાર અને ડૉ. મનિષ જોષી - ગુરુવાર (ઓપ્થેલ્મોલોજિસ્ટ - આંખના દર્દોના નિષ્ણાત) ઉપરોક્ત સમયે અઠવાડિયામાં એક - એક દિવસ સેવા આપે છે.

ગત ૧૨ મહિનામાં મેડિકલ સેન્ટરમાં લાભ લેનાર દર્દીઓની સંખ્યા નીચે મુજબ છે :-

અને પશુઓને પણ સાચવતા. પરિવારમાં મહેમાનોની અવરજવર ખૂબ રહેતી તો તેઓ મહેમાનોની પણ સારી સરભરા કરતા. કલાબા ખડતલ, નીડર અને સ્વાશ્રયી હતા. ગામમાં કોઈની તબિયત બગડે તો તેમની સેવા-ઘરગથ્થુ દવા વગેરે કરતા. તેથી ગામમાં તેઓનું ખૂબ માન હતું. નિઃસ્વાર્થ સેવાની કેવી લગની !

લગ્ન બાદ કલાબાને સ્થાનકવાસી ધર્મ અનુસાર સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, છ કાયના બોલ, થોકડા, જૈન સ્તવનો વગેરે ઘણું બધું કંઠસ્થ હતું. તેમનો કંઠ સુમધુર હતો. તેઓ બાળકોને કથાવાર્તા, ભજનો સંભળાવતા. જૈન તથા જૈનેતર સાધુસંતોની સેવા કરવામાં તેઓને આનંદ આવતો. જીવનના અંત સુધી તેઓની આ સેવાભાવના જળવાઈ હતી. સાધુ-સાધ્વીજીઓને ગોચરી વહોરાવવાના તેઓને ખૂબ 'ભાવ' થતા. ગાય, કૂતરાથી માંડીને ગરીબ, સાધુ-સાધ્વીજીઓને ખવડાવવામાં તેઓને અનેરો સંતોષ થતો. તેઓએ નાની ઉંમરમાં બ્રહ્મચર્યના આજીવન પરચક્રપાણ લીધા હતા. તેઓનું જીવન સરળ, સાદગીવાળું અને ધર્મમય હતું. તેઓ સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, મંત્રજાપ, સ્વાધ્યાય આદિ નિયમિતપણે કરતા.

તેઓ ધર્મપરાયણ, કુટુંબ વત્સલ, પરોપકારી, સત્યનિષ્ઠ, પ્રેમાળ અને સરળ સ્વભાવના હતા. તેઓનું મૃત્યુ પણ તેમના જીવનનો સરવાળો હતો. મૃત્યુના ત્રણ દિવસ પહેલાં જ પૂ. સાધ્વીજીને તેઓએ ગોચરી વહોરાવી હતી તેમજ બધું વોસરાવીને દિશા પરિમાણનો નિયમ લીધો હતો. અંત સમયે સાગારી સંથારાનો નિયમ લઈને ૮૪ લાખ યોનીના જીવોને ખમાવ્યા. શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રનું શ્રવણ કરતાં-કરતાં તેઓએ નશ્વર દેહનો ત્યાગ કર્યો. તેઓને નમસ્કાર મહામંત્રમાં અડગ શ્રદ્ધા હતી. તેમના આ સંસ્કારને કારણે સમગ્ર બગડિયા પરિવારના સભ્યો પણ ભાવપૂર્વક આ મંત્રનો જાપ કરતાં રહે છે. સ્વર્ગસ્થના ચક્ષુઓનું દાન કરવામાં આવ્યું હતું. સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે અને આગામી થોડા જ ભવોમાં તેઓ પરમપદને પ્રાપ્ત કરે તેવી સમગ્ર કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

અંતર્મુખતાનો ઉદાસ... પાના નં. ૧૪ પરથી ચાલુ...

હવે ચિત્તમાંથી ટેન્શન ઓગળી જશે. જીવનની ઘટનાઓ બનતી હશે, પરંતુ એનાથી મન વિક્ષુબ્ધ થતું નહીં હોય. અરે ! તમારું આખું જીવન તમે અત્યાર સુધી કોઈ અદાકારની પેઠે જીવતા હતા. હવે દૂર રહ્યે રહ્યે પોતાના જીવનને દિગ્દર્શકની માફક જોઈ શકશે. આનો અર્થ એ કે અંતર્મુખતા આવી એટલે મન એની માયાના બેગ-બિસ્તરા બાંધીને તમારી પાસેથી વિદાય લેશે. જીવનનું સ્પષ્ટ દર્શન થશે અને પછી જીવનમાં પ્રશ્નો આવશે ખરા, પણ એનાથી ભાગવાને કે અકળાવાને બદલે એ પ્રશ્નોને ગંભીરતાથી વિચારીને અંતરદષ્ટિથી ઉકેલ મેળવશો.

તમારા ભીતરમાં તમને પરમનો સ્પર્શ થશે. પરમ ભાવ જાગશે અને એ પરમ ભાવ જાગતાં તમે એની સાથે તાદાત્મ્ય સાધશો. ભીતરમાં શ્રીરામ કે શ્રી પાર્શ્વનાથનો સ્પર્શ પામશો. બાહ્ય જીવનની કોઈ પણ ઘટના બને, પણ તમે એ પરમ ભાવને કારણે તમારું મન સંકલ્પ પર દટ રહેશે. એ પરમ ભાવની સાથે એવી એકરૂપતા સર્જશે કે પછી આત્મ-માર્ગમાં અજવાળું થશે. ચોતરફ આનંદ-આનંદનો અનુભવ થશે અને પ્રસન્નતાથી જીવન ઘેરાઈ જશે. આમ, આત્મ-ઓળખ પછી આત્માનો અવાજ અને પછી આત્મઔષધ પ્રાપ્ત થતાં વ્યક્તિના જીવનમાં અંતર્મુખતા કેળવાશે અને સત્-ચિત્ અને આનંદ સાથે એની મૈત્રી સધાશે.

राजस्थानना ग्राम्य विस्तारोमां संस्था प्रकाशित कुलस्केप योपडाओनुं
जरतमंदोने निःशुल्क वितरण करता जा.प्र.संध्यादीदी तथा आद.श्री जितेन्द्रभाई

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883

Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal Regd. No. : L-5-131-309/2021-2023
issued by SSP Ahmedabad Valid upto 31-12-2023 - Publication Date 15th of every month

સંસ્થાના મેડિકલ સેન્ટરમાં સેવાઓ આપતા
(રાહતદરે આંખના ઓપરેશન કરતાં)
ડૉ. મનિષભાઈ જોષીનું સંસ્થા દ્વારા અભિવાદન.

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

૧

‘દિવ્યધ્વનિ’ જુલાઈ - ૨૦૨૧ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ

એક મુમુક્ષુ, જામનગર

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

૨

‘દિવ્યધ્વનિ’ જુલાઈ - ૨૦૨૧ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ

શ્રી દીપકબેન જયંતિભાઈ પટેલ પરિવાર, અમદાવાદ

હસ્તે : ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of

Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra - Koba - 382 007. Dist. Gandhinagar (Gujarat).

Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

To,